

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

KRIMINĀLSODS – PIESPIEDU DARBS

BAKALaura DARBS

Autors: **Elīna Bogdane**

Studenta apliecības Nr.: eb11071

Darba vadītājs: Lekt., Mg.iur. Evija Vīnkalna

RĪGA 2014

ANOTĀCIJA

Darba mērķis bija aplūkot piespiedu darba institūtu Latvijā, piespiedu darba regulējumu normatīvajos aktos, piemērošanu praksē, regulējumu ārvalstīs un sniegt savus priekšlikumus saskaņā ar problēmjuautājumu risināšanai, lai piespiedu darbs kļūtu par vēl stabilāku un efektīvāku sodu Latvijas kriminālsodu sistēmā.

Darbā izteikti priekšlikumi par to, kādas personas būtu jāuzskata par personām, kurām nevar piemērot piespiedu darbu, kā risināt situāciju, kad par vienāda smaguma noziedzīgiem nodarījumiem tiesas dažādās Latvijas pilsētās piemēro personām būtiski atšķirīgu piespiedu darba stundu skaitu, kādos gadījumos piespiedu darbu kā kriminālsodu vispār nav vēlams piemērot.

Atslēgvārdi: alternatīva, darbnespējīgas personas, piespiedu darbs, sabiedriskie darbi, stundas

ABSTRACT

The aim of this work was to research the criminal penalty – community service – in Latvia, imposition of community service in judicial practice, its regulation in other countries finding problems and giving proposals how to solve them making community service more stable and effective criminal penalty in penal system of Latvia as it is now.

In this work has been given proposals which persons should be considered as a persons to whom community service should not be imposed, how to solve situation when there has been imposed different amount of hours of community service in different courts of Latvia for persons who has committed equal offenses and situations when community service should not be imposed at all.

Keywords: alternative, community service, disability to work, hours

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	5
1. Piespiedu darba vēsturiskā attīstība.....	7
2. Piespiedu darba jēdziens un būtība	15
3. Piespiedu darba piemērošana, izpildes organizēšana un kontrole.....	30
4. Piespiedu darbs ārvalstīs	45
Kopsavilkums	53
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	54

IEVADS

Piespiedu darba institūts Latvijā ieviests pirms piecpadsmit gadiem un šajā laika posmā ir diezgan plaši izpētīts, taču joprojām pastāv problēmjautājumi šī soda veida piemērošanas, izpildes organizācijas un kontroles jautājumos. Darba autore vēlējas izpētīt piespiedu darba institūtu, tā regulējumu normatīvajos aktos un piemērošanu praksē, lai rastu risinājumu esošajām nepilnībām. Darba ierobežotā apjoma dēļ darba gaitā apskatīti tikai tie gadījumi, kad piespiedu darbu kā sodu piemēro tiesa, nevis prokurors ar priekšrakstu par sodu.

Darba mērķis ir izpētīt piespiedu darba institūtu Latvijas krimināltiesībās un ieteikt savus risinājumus darba gaitā atklātajiem problēmjautājumiem, lai piespiedu darbs kļūtu par vēl efektīvāku soda veidu.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, darba autore izvirzīja sekojošus uzdevumus:

- 1) izpētīt piespiedu darba institūta attīstību laika gaitā un tā ieviešanu Latvijas krimināltiesībās;
- 2) aplūkot piespiedu darba jēdzienu un tā būtību;
- 3) apskatīt piespiedu darba regulējumu normatīvajos aktos;
- 4) izpētīt juridisko literatūru, publikācijas un citus avotus, kas ietver informāciju par piespiedu darbu;
- 5) aplūkot tiesu praksi piespiedu darba piemērošanā;
- 6) izpētīt piespiedu darba regulējumu ārvalstīs;

Piespiedu darba institūta regulējums normatīvajos aktos ietver nepilnības. Lai arī piespiedu darbs ieņēmis stabilu vietu kriminālsodu sistēmā Latvijā, ir nepieciešami uzlabojumi un precizējumi attiecībā uz piespiedu darba piemērošanas un citiem jautājumiem. Darba autore ar šo darbu vēlas atrisināt nepilnības, kas attiecas uz piespiedu darba regulējumu un parādīt, ka piespiedu darbs ir efektīvs, stabils un nepieciešams kriminālsoda veids.

Bakalaura darbs sastāv no četrām nodaļām. Piespiedu darba vēsturiskā attīstība tiek aplūkota, lai noskaidrotu, kā piespiedu darbs ieviests Latvijas krimināltiesībās. Piespiedu darba jēdziens un būtība tiek apskatīti, lai padziļināti iepazītos ar piespiedu darba institūtu. Piespiedu darba piemērošanas, izpildes organizācijas un kontroles jautājumi aplūkoti, lai noskaidrotu, kādas nepilnības un problēmjautājumi pastāv piespiedu darba regulējumā normatīvajos aktos. Piespiedu darba institūta regulējums ārvalstīs aplūkots, lai gūtu priekšstatu par to, kādas līdzības un atšķirības attiecībā uz piespiedu darbu pastāv Latvijā un ārvalstīs.

Darba gaitā autore apkopja nepieciešamo informāciju no juridiskās literatūras, publikācijām, normatīvajiem aktiem, tiesu prakses, interneta resursiem. Darba gaitā izmantota informācija tikai no tiem interneta resursiem, kurus darba autore uzskatīja par pietiekami ticamiem un patiesiem.

Bakalaura darba izstrādē tika izmantotas tādas pētniecības metodes, kā:

- 1) vispārteorētiskā pētīšanas metode – darbs ar literatūru, informācijas vākšana;
- 2) analītiskā metode – tika izmantota, pētot dažādus tiesību avotus;
- 3) deduktīvā metode – no faktiem un tēzēm darba autore izdarīja savus personīgos secinājumus;
- 4) vēsturiskā metode – piespiedu darba institūta vēsturiskās attīstības pētīšana.

1. PIESPIEDU DARBA VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

Sabiedrībā vienmēr valdījis pamatots uzskats, ka persona, kas vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, ir jāsoda. Gadu gaitā dažādu faktoru ietekmē sabiedrības viedoklis ir mainījies, taču pamatnostāja šajā jautājumā palikusi nemainīga, proti, sods ir piespiedu līdzeklis, kas paredzams par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tomēr ir mainījies uzskats par to, kādā veidā jāsoda, kāda ir soda jēga, mērķis un kāds sods pienākas vainīgajam par konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Piespiedu darba institūta ieviešanu daudzu valstu sodu sistēmās var saistīt ar to, ka pēdējo gadu laikā valstis tiecas uz likuma normu humanizēšanu un cilvēktiesību ievērošanu, kas spilgti iezīmējas tieši krimināltiesību jomā. Nepieciešamība padarīt sodu sistēmas humānākas, bet tajā pašā laikā arī efektīvākas, ir likusi valstīm savās sodu sistēmās veikt dažādas izmaiņas, tajā skaitā atsevišķu sodu veidu izslēgšanu no tām un tieši otrādi – jaunu sodīšanas mehānismu radīšanu. Viens no šādiem jauninājumiem, kas paredzēts noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu sodīšanai kā alternatīva jau esošajiem sodu veidiem, ir piespiedu darbs, kas ārvalstīs pamatā pazīstams kā „sabiedriskie darbi”.

XX gadsimta septiņdesmitie gadi bija laiks, kad daudzas Eiropas un citu reģionu valstis ieviesa jaunu sabiedrībā izciešamu sodu – piespiedu darbu.¹ Kopš ieviešanas Anglijā un Velsā septiņdesmito gadu vidū, sabiedriskie darbi (piespiedu darbs) saņēmuši pozitīvas atsauksmes gan plašsaziņas līdzekļos, gan arī no sabiedrības un tiesām. Sabiedrisko darbu institūta ieviešana Eiropā turpinājās² un 1982.gadā tas tika ieviests Portugālē, 1983.gadā – Francijā, pēcāk Nīderlandē (1987.gadā). Zviedrija sabiedriskos darbus eksperimentālā veidā daļā valsts teritorijas ieviesa 1990.gadā, bet 1995.gadā – visā valstī. Arī Somijā sabiedriskos darbus 1991.gadā ieviesa eksperimenta veidā (visā valstī tos eksperimentāli piemēro no 1994.gada). Norvēģijā sabiedriskos darbus sāka piemērot 1991.gadā pēc vairāku gadu ilga eksperimenta; Dānijā – 1992.gadā pēc desmit gadu ilga eksperimentu perioda; Luksemburgā – kopš 1994.gada; Čehijā un Spānijā jaunais sods spēkā no 1996.gada, Latvijā – no 1999.gada³ un arī pēc Latvijas daudzas valstis (piemēram, Lietuva, Moldova, Ukraina, Krievijas Federācija un citas valstis) turpināja ieviest šo soda veidu savās sodu sistēmās. Šāda tendence acīmredzami liecina par to, ka piespiedu darbs jeb sabiedriskie darbi attaisnoja valstu vēlmi humanizēt un reformēt tajās pastāvošās sodu sistēmas.

¹ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 9.lpp.

² Klaus John F., United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Rome, London: UNICRI, 1998, 15.lpp. Pieejams:

http://www.unicri.it/services/library_documentation/publications/unicri_series/Probation_handbook.pdf

[aplūkots 2014.gada 15.janvārī]

³ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 9.lpp.

Latvijā piespiedu darbu iekļāva 1998.gada 17.jūnijā Saeimā pieņemtajā Krimināllikumā, kas stājās spēkā 1999.gada 1.aprīlī.⁴ Šī likuma 36.pantā uzskaitīti sodu veidi, to skaitā iekļaujot arī piespiedu darbu, taču šajā pamata redakcijā tas tika paredzēts tikai kā pamatsods. Blakus tādiem Krimināllikumā paredzētajiem pamatsodu veidiem, kā nāves sods (37.pants), brīvības atņemšana (38.pants), arests (39.pants) un naudas sods (41.pants), 40.pants tika atvēlēts jaunākajam no pamatsodu veidiem – piespiedu darbs. Nevienā no iepriekš Latvijas teritorijā spēkā esošajiem likumiem un kriminālkodeksiem – ne 1903.gada 22.marta Krievijas Sodlu likumos (turpmāk – Sodlu likumi), ne 1933.gada Sodlu likumā (turpmāk – Sodlu likums), ne arī 1926.gada Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas Kriminālkodeksā⁵ (turpmāk - KPFSRK) un 1961.gada Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodeksā⁶ (turpmāk - LPSRK) – piespiedu darbs netika paredzēts. 1903.gada 22.marta Krievijas Sodlu likumu⁷ otrā panta otrajā punktā paredzēts soda veids – spaidu darbi. Sodlu likumu 16.pantā noteikts, ka spaidu darbi piespriežami uz visu mūžu vai uz laiku no četriem līdz piecpadsmit gadiem un notiesātie turami spaidu darbu cietumos kopieslodzījumā un nodarbināmi pie smagiem piespiedu darbiem kā šo cietumu telpās, tā arī ārpus tām. Arī Sodlu likumā bija paredzēts sods – spaidu darbi un šī likuma 13.pants arī noteica, ka spaidu darbus var piespriest uz visu mūžu vai uz laiku no četriem līdz piecpadsmit gadiem ar norādi, ka sevišķi svarīgos gadījumos tiesa var nolemt turēt notiesāto važās uz laiku no trim mēnešiem līdz trim gadiem.

Kā redzams, spaidu darbiem ar piespiedu darbu zināma līdzība saskatāma soda nosaukumā, bet ne soda būtībā. Spaidu darbi paredzēja arī personas brīvības ierobežošanu, taču piespiedu darbs ir sods, kas neparedz personas turēšanu ieslodzījumā un nav saistāms ar brīvības atņemšanu. Līdz ar to, nav pamata uzskatīt, ka spaidu darbi ir tas pats, kas mūsdienās piespiedu darbs.

KPFSRK kā viens no sodu veidiem tika paredzēts sods „labošanas darbi bez brīvības atņemšanas”. Šāds soda veids bija iekļauts arī LPSRK un 26.pantā norādīts, ka labošanas darbus bez brīvības atņemšanas noteica uz laiku no viena mēneša (vēlāk - diviem mēnešiem) līdz diviem gadiem. Piespriežot labošanas darbus bez brīvības atņemšanas tiesa noteica, ka no tās personas izpeļņas, kam piespriesti labošanas darbi bez brīvības atņemšanas, ietur atvilkumus par labu valstij tiesas spriedumā noteiktajā apmērā piecu līdz divdesmit procentu robežās. Sods jāizcieš vai nu notiesātā darba vietā, vai citās vietās notiesātā dzīvesvietas

⁴ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=88966> [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]

⁵ Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas 1926.gada Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940.

⁶ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. Rīga: Avots, 1984.

⁷ 1903.gada 22.marta Sodlu likumi. Rīga: [b.i.], 1932.

rajonā. Taču, neskatoties uz ārēji šķietamo līdzību, šī soda būtība nebija tāda pati, kā piespiedu darbam Krimināllikuma izpratnē. Labošanas darbu bez brīvības atņemšanas jēga saskatāma apstākļi, ka no notiesātās personas izpeļņas tiek ieturēti atvilkumi par labu sabiedrībai.⁸ 1991.gada 29.augustā Latvijas Republikas Augstākā padome pieņēma lēmumu Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā⁹, ar kuru tika noteikts, ka par Latvijas kriminālkodeksu kalpo LPSRK. Kā viens no soda veidiem Latvijas kriminālkodeksa¹⁰ 26.pantā bija noteikti labošanas darbi bez brīvības atņemšanas. Krimināllikuma pamata redakcijā, kas stājās spēkā 1999.gadā, 40.pantā tika noteikts, ka piespiedu darbs ir piespiedu iesaistīšana sabiedrībai nepieciešamajos darbos un to veic bez atlīdzības. No tā secināms, ka labumu, kuru likumdevējs bija paredzējis gūt no piespiedu darba kā soda, gūtu tieši sabiedrība. Savukārt, labošanas darbu bez atlīdzības mērķis bija vairāk vērsts uz ekonomiska rakstura labumu gūšanu tieši valsts labā, kas nebūt nenozīmē, ka šādi iegūtie līdzekļi pēcāk tiktu novērsti sabiedrības vajadzībām. Līdz ar to, darba autore domā, ka nav pamata uzskatīt, ka piespiedu darbu varētu pielīdzināt labošanas darbiem bez brīvības atņemšanas un šie divi institūti skatāmi atsevišķi viens no otra.

Nemot vērā to, ka piespiedu darbs Latvijā tika ieviests pirms piecpadsmit gadiem, tā regulējums Krimināllikumā, gadiem ejot, ticis vairākkārt grozīts un papildināts. Piespiedu darbs regulēts Krimināllikuma 40.pantā un tā pirmā daļa sākotnējā redakcijā noteica, ka piespiedu darbs ir piespiedu iesaistīšana sabiedrībai nepieciešamajos darbos, ko notiesātais izcieš kā sodu, veicot dzīvesvietas apvidū pašvaldības noteiktos darbus no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības. Piespiedu darbu nosaka uz laiku no četrdesmit līdz divsimt astoņdesmit stundām. Otrajā daļā tika noteikts, ka piespiedu darbs nav piemērojams darbspējīgām personām un militārpersonām, bet trešajā daļā tika paredzēta sankcija, kas iestājas gadījumos, kad notiesātais ļaunprātīgi izvairās no piespiedu darba, proti, šādā gadījumā likums paredzēja, ka tiesa neizciesto sodu aizstāj ar arestu, astoņas darba stundas rēķinot kā vienu aresta dienu.

Pirmie grozījumi attiecībā uz piespiedu darbu tika veikti ar 2002.gada 25.aprīļa likumu, kas stājās spēkā 2002.gada 23.maijā¹¹ un šī Krimināllikuma redakcija paredzēja izmaiņas piespiedu darbu regulējošā 40.panta trešajā daļā, nosakot, ka gadījumos, ja persona, kas notiesāta ar piespiedu darbu, ļaunprātīgi izvairās no soda izciešanas, neizciesto soda daļu

⁸ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 13.lpp.

⁹ Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991.gada 29.augusta lēmums Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68772> [aplūkots 2014.gada 10.maijā]

¹⁰ Latvijas kriminālkodekss. Rīga: [b.i.], 1992.

¹¹ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=61914> [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]

aizstāj ar arestu, divas darba stundas rēķinot kā vienu aresta dienu. Šie grozījumi, ņemot vērā pamata redakciju, bija daudz nelabvēlīgāki likumpārkāpējam, jo iepriekš tika noteikts, ka aizstāšanas ar arestu gadījumā kā viena aresta diena tika skaitītas astoņas neizciestā piespiedu darba stundas. No tā var secināt, ka sākotnējie Krimināllikuma noteikumi nav bijuši pietiekami efektīvi, un, iespējams, piespiedu darbs likumpārkāpēju acīs nav uztverts kā nopietns soda veids, tādēļ likumdevējs šajā redakcijā paredzēja, ka piespiedu darba nepildīšanas gadījumā nepieciešamas bargākas sekas, kas izpaudās kā četras reizes ilgāka laika pavadīšana arestā, nekā iepriekš.

Nākošie grozījumi Krimināllikumā, kas skāra piespiedu darbu, tika izdarīti ar 2002.gada 17.oktobra grozījumiem, kas stājās spēkā 2002.gada 20.novembrī.¹² Šie grozījumi gan paredzēja tikai sekas terminoloģijā, aizstājot vārdu „militārpersonas” ar vārdu „karavīri”.

Vairāku gadu garumā attiecībā uz piespiedu darbu netika veiktas nekādas izmaiņas. Nākošie grozījumi, kas skāra piespiedu darbu, tika izdarīti ar 2005.gada 28.aprīļa likumu¹³, kas stājās spēkā 2005.gada 1.jūnijā un ar to tika veiktas izmaiņas Krimināllikuma 40.panta 1.daļā, aizstājot vārdu „pašvaldība” ar vārdiem „piespiedu darba izpildes institūcijas”. Grozījums tika izdarīts sakarā ar to, ka tika nolemts, ka no 2006.gada 1.janvāra piespiedu darba izpildi Latvijā veiks nevis pašvaldības, bet Valsts probācijas dienests, bet 2005.gadā piespiedu darba izpildi organizēja gan pašvaldības, gan Valsts probācijas dienests, pakāpeniski pārņemot šo pašvaldības funkciju visā Latvijas teritorijā.¹⁴

Valsts probācijas dienesta darbība Latvijā tika uzsākta 2003.gada 7.oktobrī, pamatojoties uz 2003.gada 9.janvāra Ministru kabineta rīkojumu Nr. 9 „Valsts probācijas dienesta koncepcija”.¹⁵ Tā kā laikā no 1999.gada 1.aprīļa līdz Valsts Probācijas dienesta izveidei 2003.gada oktobrī nebija nevienas valsts institūcijas, kas veiktu piespiedu darba kā kriminālsoda izpildes organizāciju nacionālā līmenī, neformāli šā soda veida ieviešanu un koordinēšanu veica Sorosa fonds – Latvija, kas finansiāli atbalstīja piespiedu darba izpildes mehānisma izveidi un ar Lielbritānijas valdības atbalstu organizēja seminārus, kuros par alternatīvo sodu, jo īpaši piespiedu darba būtību un nozīmi tika izglītoti tiesneši, prokurori, pašvaldību darbinieki, policisti, darba devēji un citas ieinteresētas personas.¹⁶ Viens no šādiem semināriem „Piespiedu sabiedrisko darbu dienestu izveide un nostiprināšana Latvijā”

¹² Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=68048> [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]

¹³ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=108357> [aplūkots 2014.gada 16.janvārī]

¹⁴ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 16.lpp.

¹⁵ Valsts probācijas dienests. Vēsture. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=12> [aplūkots 2014.gada 18.janvārī]

¹⁶ Sabiedriskās politikas centrs Providus. Kriminālsoda – piespiedu darbs – realizēšana Latvijas teritorijā. [b.v.]; [b.i.], 2004, 3.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_darba_realizacija_latvija.doc [aplūkots 2014.gada 19.janvārī]

notika 2000.gada 1.un 2.maijā Mežotnes pilī un tajā piedalījās pārstāvji no 13 rajoniem un Rīgas pilsētas, kā arī pārstāvji no Pašvaldību savienības, vairāku rajonu tiesām un policijas, Nevalstisko organizāciju (NVO) centrs, Latvijas Sarkanais Krusts, kā arī Lielbritānijas eksperti no Starptautiskās cietumu reformu organizācijas un pārstāve no Rietumjorkšīras Probācijas dienesta. Šī semināra mērķis bija izvērtēt panākumus un problēmas notiesāto iesaistīšanā sabiedriskajos darbos Latvijā, kā arī, izmantojot citu valstu pieredzi, sniegt dalībniekiem zināšanas šā soda veiksmīgai ieviešanai, kā arī izstrādāt tālāku rīcības plānu Latvijas reģionos.¹⁷

Lielbritānijas pārstāvju dalība un atbalsts šādu semināru organizēšanā bija ļoti nozīmīgs, jo tieši Lielbritānija ir viena no pasaules valstīm, kurai ir visveiksmīgākā pieredze likumpārkāpēju iesaistīšanā sabiedriskajos darbos. 1970.gadā izveidotā valdības komisija nāca klajā ar ziņojumu, kurā tiesu sistēmas darbinieki atzina nepieciešamību pēc jauna soda veida – darba sabiedrības labā, kas liktu likumpārkāpējam atlīdzināt ne tik daudz cietušajam, bet gan vietējai sabiedrībai nodarītos zaudējumus. Šim soda veidam bija sevī jāietver soda, atlīdzinošie un rehabilitējošie elementi.¹⁸ Latvijā tika izmantota arī Dānijas pozitīvā pieredze nepilngadīgo likumpārkāpēju jautājumu risināšanā. Arī Dānijas valdība finansiāli atbalstīja un organizēja semināru un mācību vizītes Latvijā un Dānijā, iepazīstinot pašvaldību darbiniekus ar pozitīvo pieredzi alternatīvo sodu piemērošanā nepilngadīgajiem.¹⁹

Latvijā pirmajos piespiedu darba ieviešanas gados piespiedu darbu uzraudzības dienestu izveidei pašvaldībām netika piešķirts valsts finansējums, kā arī atbildīgās pašvaldību institūcijas tā arī neveica aprēķinus šādu dienestu izveides un uzturēšanas izdevumiem.²⁰ Šādu dienestu veidošana pašvaldībās notika samērā lēni, un sākotnējā periodā bija vērojama pretestība. Īpaši šāda pretestība bija vērojama Rīgā, kur 1999.gadā tikai viena persona tika notiesāta ar piespiedu darbu. Vēl 2000.gadā piespiedu darbu vispār nebija piemērojusi Liepājas tiesa un Ogres rajona tiesa. Reti to piemēroja arī Rīgas tiesas. Tas daļēji izskaidrojams ar tiesnešu atturīgo attieksmi šī soda izvēlē un piemērošanā. Ņemot vērā to, ka piespiedu darbs bija jauns soda veids, daļa tiesnešu šīs izmaiņas sodu sistēmā vērtēja piesardzīgi, jo: 1) nebija pietiekami dziļa izpratne par jaunā soda veida būtību; 2) nebija pārliecības par šī soda lielāku efektivitāti salīdzinājumā ar citiem Krimināllikumā iekļautajiem sodiem; 3) piespiedu darba piemērošana pieprasīja rūpīgāku iedziļināšanos

¹⁷ Kamenska A. Par piespiedu sabiedrisko darbu kā sodu Latvijā. Jurista Vārds, 2000. 25.maijs, nr.21 (174). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/7013-par-piespiedu-sabiedrisko-darbu-ka-sodu-latvija/> [aplūkots 2014.gada 21.janvārī]

¹⁸ Turpat.

¹⁹ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 18.lpp.

²⁰ Sabiedriskās politikas centrs Providus. Kriminālsoda – piespiedu darbs – realizēšana Latvijas teritorijā. [b.v.]; [b.i.], 2004, 3.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_darba_realizacija_latvija.doc [aplūkots 2014.gada 22.janvārī]

likumpārkāpēja personībā; 4) trūka piespiedu darba izpildes mehānisms.²¹ Tomēr 2000.gada 21.novembrī Rīgas dome rada risinājumu un piespiedu darba izpildei pilnvaroja pašvaldības policiju.²² Rīgā tika izveidots vienīgais šajā laikā darbojošais Rīgas pašvaldības policijas Piespiedu darba uzraudzības dienests, kas darbu uzsāka 2001.gada 10.aprīlī septiņu cilvēku sastāvā. Šī dienesta darbība bija pareizi motivēta un organizēta, vienlaikus veidojot attiecīgu normatīvo bāzi.²³ Daļā pilsētu (Liepājā, Balvos, Talsos, Kuldīgā, Saldū, Dobelē no 2004.gada un dažās citās pilsētās) piespiedu darba izpildes organizēšanu uzticēja pašvaldības policijas amatpersonām.²⁴

Lai arī lēnām notika virzība piespiedu darba un tā piemērošanas attīstībā Latvijā, tomēr tā regulēšanas mehānisms nebija stabils. Bija nepieciešams atrast risinājumu, lai nerastos situācija, ka nupat ieviestais jauninājums Krimināllikumā piedzīvotu neveiksmi. Vajadzēja izveidot vienotu piespiedu darba organizācijas, kontroles un izpildes mehānismu visā Latvijas teritorijā. Līdz ar to, lai veidotu vienotu piespiedu darba izpildes sistēmu visā Latvijā, nodrošinātu sodu izpildes likumību un paplašinātu tā piemērošanu, tika nolemts, ka, sākot ar 2005.gadu, Valsts probācijas dienests pakāpeniski pārņems no pašvaldībām piespiedu darbu sodu izpildes organizēšanu.²⁵ Darba autore uzskata, ka šāds solis vērtējams pozitīvi, jo, kā redzams, pašvaldības kā piespiedu darba izpildes institūcijas nesniedza vēlamu rezultātu, kas varētu būt izskaidrojams ar to, ka pašvaldībām ir pietiekami daudz pienākumu un papildus pienākumi prasa arī papildus izmaksas, laiku, darbaspēku. Uzliekot vairāk pienākumu pašvaldības darbiniekiem, likumsakarīgi būtu vai nu palielināt darbinieku skaitu pašvaldībā, lai netiktu pārslogots jau esošais darbaspēks, vai arī motivēt jau esošos darbiniekus šādu jaunu pienākumu veikšanai, piemēram, palielinot darba samaksu. Pretējā gadījumā, kā to var secināt arī no iepriekš minētā, nebija iespējams nodrošināt kvalitatīvu un efektīvu piespiedu darba izpildes nodrošināšanas mehānismu. Kā minēts Sabiedriskās politikas centra „Providus” 2004.gadā veiktajā pētījumā „Kriminālsoda – piespiedu darbs – realizēšana Latvijas teritorijā”, tikai Rīgā piespiedu darbu uzraudzības dienesta vadītājam un darbiniekiem piespiedu darbu organizēšana bija pamatdarbs, Rēzeknē – pusslodzes darbs, bet visur citur aptaujātajās pašvaldībās Latvijā – neapmaksāts papilddarbs. Tikai retās vietās atbildīgās

²¹ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 19.lpp.

²² Par piespiedu darba izpildes organizēšanu Rīgā. Rīgas domes 2000.gada 21.novembra lēmums. Nr.9070. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2000. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/index.php?menu=doc&id=13203> [aplūkots 2014.gada 23.janvārī]

²³ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 21.lpp.

²⁴ Turpat.

²⁵ Valsts probācijas dienests. Piespiedu darbs. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=37> [aplūkots 2014.gada 27.janvārī]

amatpersonas par piespiedu darbu organizēšanu saņēma piemaksu.²⁶ Tādēļ darba autore uzskata, ka ir tikai pozitīvi vērtējama speciālas institūcijas izveide piespiedu darba izpildes nodrošināšanai un šīs funkcijas pārņemšana no pašvaldībām.

Nākošie grozījumi attiecībā uz piespiedu darbu tika izdarīti ar 2005.gada 28.septembra likumu, kas stājās spēkā 2005.gada 1.oktobrī.²⁷ Šie grozījumi bija diezgan būtiski un saistīti ar jaunā Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanos un nepieciešamību saskaņot Krimināllikuma normas ar Kriminālprocesa likumā paredzēto jauno iespēju – kriminālprocesa virzīšanu nolūkā piemērot prokurora priekšrakstu par sodu.²⁸ Tādējādi tika grozīts Krimināllikuma 36.pants, kurš tika papildināts ar jaunu trešo daļu, kas noteica, ka personai, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, var noteikt arī piespiedu darbu. Līdz ar to tika papildināts arī Krimināllikuma 40.pants, tā pirmo daļu papildinot ar nosacījumu, ka turpmāk piespiedu darbu var piemērot ne tikai tiesa, bet arī prokurors ar priekšrakstu par sodu. Turklāt, tālāk šajā pašā panta daļā tika noteikts arī tas, ka prokurors var piemērot ne vairāk kā pusi no šajā pantā paredzētā maksimālā piespiedu darba ilguma. Arī šī panta trešā daļa tika papildināta ar vārdiem „vai persona, kurai piespiedu darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu”.

Darba autore domā, ka iespēja piemērot piespiedu darbu ar prokurora priekšrakstu par sodu vērtējama pozitīvi tieši attiecībā uz likumpārkāpēju. Izpildoties visiem nepieciešamajiem nosacījumiem, kas noteikti Kriminālprocesa likumā²⁹, lai varētu piemērot prokurora priekšrakstu par sodu, noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona var saņemt daudz mazāku sodu, ņemot vērā to, ka šādā veidā var piemērot tikai pusi no piespiedu darba maksimālā ilguma.

Ar 2009.gada 16.jūnija likumu, kas stājās spēkā 2009.gada 1.jūlijā³⁰, atkal tika veiktas izmaiņas Krimināllikuma 40.panta trešajā daļā, šoreiz nosakot, ka neizciestais piespiedu darbs jāaizstāj ar arestu nevis kā iepriekš, divas piespiedu darba stundas rēķinot kā vienu aresta dienu, bet gan četras stundas rēķinot kā vienu aresta dienu.

²⁶ Sabiedriskās politikas centrs Providus. Kriminālsoda – piespiedu darbs – realizēšana Latvijas teritorijā. [b.v.]; [b.i.], 2004, 7.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_darba_realizacija_latvija.doc [aplūkots 2104.gada 27.janvārī]

²⁷ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=117827> [aplūkots 2014.gada 29.janvārī]

²⁸ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 16.lpp.

²⁹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

³⁰ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=194069> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

Visapjomīgākie grozījumi attiecībā uz piespiedu darbu tika veikti ar 2012.gada 13.decembra likumu, kas stājās spēkā 2013.gada 1.aprīlī³¹ un ir spēkā arī šobrīd. No Krimināllikuma 36.panta tika izslēgti pamatsodi arests un mantas konfiskācija, atstājot likumā vien trīs pamatsodu veidus – brīvības atņemšanu, piespiedu darbu un naudas sodu. Taču tajā pašā laikā tika papildināts 36.panta 2.daļā ietvertais papildsodu uzskaitījums, papildinot to arī ar piespiedu darbu. Tādējādi no 2013.gada 1.aprīļa piespiedu darbs Krimināllikumā noteikts gan kā pamatsods, gan arī kā papildsods, ja persona notiesāta nosacīti.

Krimināllikuma 40.pants tika pilnībā grozīts, veicot izmaiņas visās četrās panta daļās. Pirmajā panta daļā blakus piespiedu darbam kā pamatsodam ietverts arī piespiedu darbs kā papildsods un tika noteikts, ka piespiedu darbu kā papildsodu var piemērot tikai personām, kuras notiesātas nosacīti un uz laiku no četrdesmit līdz simt stundām.

No Krimināllikuma 40.panta otrās daļas tika izslēgti vārdi „un karavīriem”, tādējādi paredzot, ka vienīgās personas, kurām nevar piemērot piespiedu darbu, ir darbnespējīgas personas. Savukārt, panta trešajā daļā, sakarā ar to, ka no Krimināllikuma tika izslēgts arests, vārds „arests” tika aizstāts ar vārdiem „īslaicīga brīvības atņemšana”.

Krimināllikuma 40.pants tika papildināts ar ceturto daļu, tajā nosakot, ka pēc soda izpildes iestādes priekšlikuma tiesa personu, kura notiesāta ar piespiedu darbu vai kurai piespiedu darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, var atbrīvot no soda izciešanas, ja piespiedu darbs noteikts uz laiku, kas nav mazāks par astoņdesmit stundām un, ja persona priekšzīmīgi izpilda piespiedu darbu un citus tai uzliktos pienākumus, un, ja faktiski izciesta ne mazāk kā puse no noteiktā soda.

Darba autoresprāt, pēdējie grozījumi attiecībā uz piespiedu darbu, kuri spēkā arī šobrīd, parāda to, ka likumdevējs joprojām cenšas maksimāli humanizēt pastāvošo sodu sistēmu. Likumpārkāpējam tiek piedāvāta sadarbība ar soda izpildes iestādi, arī ar prokuroru, jo prokurors var piemērot prokurora priekšrakstu par sodu un tādā veidā dot iespēju likumpārkāpējam radīt sev labvēlīgākus apstākļus, ja tas izpilda likumā paredzētos nosacījumus. Kopumā vērtējot piespiedu darba attīstību laika posmā no tā pirmsākumiem Latvijas teritorijā līdz šim brīdim, var visai droši apgalvot, ka piespiedu darbs šobrīd Latvijas krimināltiesībās ir stabils institūts un gadu gaitā tas ir pierādījis sevi kā humānu un efektīvu soda veidu.

³¹ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=253698> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

2. PIESPIEDU DARBA JĒDZIENS UN BŪTĪBA

Pasaulē nav vienotas sistēmas, pēc kuras tiek sodīti likumpārkāpēji par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Tomēr, lielākā daļa pasaules valstu pēdējo gadu laikā cenšas humanizēt savas sodu sistēmas un harmonizēt tās ar citās valstīs pastāvošo kārtību. Lielākā daļa valstu ir izslēgušas no saviem normatīvajiem aktiem nāves sodu, atzīstot to par necilvēcīgu un pretēju starptautiskajos normatīvajos aktos nostiprinātajām cilvēka tiesībām uz dzīvību.³² Arī cilvēkam, kurš ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, ir šādas pašas tiesības. Tāpat ir arī ar tiesībām uz brīvību. Līdz ar to, pēdējos gados daudzas valstis ievieš dažādas alternatīvas šobrīd bargākajam sodam - brīvības atņemšanas sodam, rūpīgi izvērtējot katru individuālo gadījumu un vērtējot – vai tiešām attiecīgajā situācijā brīvības atņemšana būtu efektīvākais risinājums.

Latvijas dalība Eiropas Savienībā acīmredzami ietekmē to, kādas izmaiņas nepieciešams veikt nacionālajos normatīvajos aktos, tajā skaitā arī krimināltiesību jomā. Eiropas Savienība tiecas uz to, lai starp tās dalībvalstīm pastāvētu pēc iespējas mazāk robežu, lai dalībvalstīs būtu iespējami vienots un harmonizēts regulējums dažādās jomās. Ņemot vērā Eiropas Savienības vēlmi humanizēt krimināltiesību jomu, dalībvalstis laika gaitā savos krimināltiesības regulējošajos normatīvajos aktos ir veikušas daudz izmaiņu, izslēdzot no tām normas, kas ir pretrunā cilvēku garantētajām pamattiesībām, tajā pašā laikā iekļaujot jaunas normas, lai sasniegtu iespējami efektīvāko rezultātu. Viens no šādiem soļiem preti krimināltiesību un sodu sistēmu humanizācijai ir piespiedu darba institūta ieviešana.

Piespiedu darbs dažādās valstīs tiek saukts atšķirīgi – darbs sabiedrības labā (Spānija), darbs sabiedrības interesēs (Francija), sabiedriskie darbi (Dānija, Somija, Zviedrija, Norvēģija, Nīderlande), sabiedrībai derīgs darbs (Čehija), publiskie darbi (Lietuva), obligātie darbi (Krievija), sods sabiedrības interesēs (Anglija), neapmaksāts darbs sabiedrības labā (Moldova) u.c.³³ Starptautiskajā darba organizācijas 1930.gada 28.jūnija konvencijā Nr.29 „Par piespiedu darbu”³⁴ 2.panta pirmajā punktā noteikts, ka ar piespiedu darbu tiek saprasts tāds darbs vai pakalpojums, kas tiek pieprasīts no personas ar draudiem un kuram šī persona nav brīvprātīgi pieteikusies, gan paredzot izņēmumu, ka par piespiedu darbu netiek uzskatīts darbs vai dienests, kas tiek pieprasīts no ikvienas personas kā notiesāšanas tiesā rezultāts. Arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās Asamblejas (turpmāk – ANO ĢA) 1966.gada

³² Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> [aplūkots 2014.gada 2.februārī]

³³ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 10.lpp.

³⁴ Par Piespiedu darba konvenciju. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=132859> [aplūkots 2014.gada 2.februārī]

16.decembrī pieņemtā Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām³⁵ (turpmāk - SPPPT) 8.pantā ar piespiedu darbu saprot to pašu, ko iepriekšminētajā konvencijā. Tāpat arī Latvijas Republikas Satversme³⁶ 106.pantā paredz, ka piespiedu darbs ir aizliegts, ar norādi, ka par piespiedu darbu netiek uzskatīta nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu. No iepriekš minētā varētu secināt, ka Latvijas krimināltiesībās pastāvošais institūts „piespiedu darbs” ir pretrunā ar starptautiskajiem normatīvajiem aktiem un arī Latvijas Republikas Satversmi, tomēr tā nav.

Krimināllikuma 35.pants nosaka, ka sods ir piespiedu līdzeklis, ko personai, kura vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, valsts vārdā piespriež tiesa vai likumā paredzētajos gadījumos nosaka prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu. Šī paša panta otrā daļa norāda, kas soda mērķis ir aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu un panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Viens no sodu veidiem, ar kuru tiek mēģināts panākt šādu mērķi, ir piespiedu darbs. Krimināllikuma 40.pants nosaka, ka piespiedu darbs kā pamatsods vai papildsods ir piespiedu iesaistīšana sabiedrībai nepieciešamajos darbos, ko notiesātais vai persona, kurai piespiedu darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, izcieš, veicot dzīvesvietas apvidū piespiedu darba izpildes institūcijas noteiktos darbus no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības.

Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka piespiedu darbs, kas iekļauts Krimināllikumā, nav saistāms ar piespiedu darbu, kas tiek aizliegts ar starptautiskajiem normatīvajiem aktiem un Latvijas Republikas Satversmi. Šajā gadījumā varētu domāt par to, vai piespiedu darbs Krimināllikuma 40.pantā ietvertajam institūtam ir piemērots nosaukums. Ņemot vērā Krimināllikuma 40.pantā noteikto un iepriekš norādītos piespiedu darba apzīmējumus citās valstīs, darba autore uzskata, ka piemērotāk piespiedu darbu būtu saukt par „darbs sabiedrības labā” vai „darbs sabiedrības interesēs”. Tas varētu novērst situāciju, kad ar Krimināllikumā ietverto institūtu „piespiedu darbs” varētu tikt saprasts darbs, kas personai tiek uzspiests bez likumīga pamata un personas brīvprātīgas piekrišanas. Krimināllikuma 40.pantā ir noteikts, ka tā ir piespiedu iesaistīšana, tātad – pret personas gribu, taču tālāk skaidri norādīts, ka šo darbu personai kā sodu nosaka tiesa vai prokurors ar priekšrakstu par sodu. Līdz ar to, šāda darba piemērošanai ir likumīgs pamats un arī tā piespiedu raksturs šajā gadījumā nav salīdzināms ar pasaulē aizliegto piespiedu nodarbināšanu jeb paverdzināšanu. Tāpēc, lai arī, pēc darba autores domām, piemērotāks būtu kāds no iepriekš norādītajiem

³⁵ Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm> [aplūkots 2014.gada 2.februārī]

³⁶ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=57980> [aplūkots 2014.gada 2.februārī]

nosaukumiem, darba autore piekrīt Mg.iur. A. Reigases viedoklim, ka mainīt to nav īpašas vajadzības, jo „šī problēma nav ne nozīmīga, ne arī primāra citu problēmu vidū: soda nosaukuma maiņa nemaina konkrētā soda veida būtību.”³⁷ Likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”³⁸ 11.panta otrajā daļā noteikts, ka sabiedriskais darbs ir bērna iesaistīšana sabiedrībai nepieciešamajos darbos, ko bērns pilda bez atlīdzības savas dzīvesvietas apvidū no pamatdarba un mācībām brīvajā laikā. Kā redzams, Latvijā ar sabiedriskajiem darbiem saprot piespiedu līdzekli, ko piemēro bērniem un tā būtība ir ļoti līdzīga piespiedu darbam ar atšķirību, ka sabiedriskie darbi kā audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis var tikt noteikts tikai bērniem.

2004.gadā, kad piespiedu darbs Latvijā vēl bija salīdzinoši jauns soda veids, jau iepriekš minētajā pētījumā par piespiedu darba realizēšanu Latvijā tika noskaidrots, ka absolūti lielākais aptaujāto tiesnešu vairākums uzskata, ka soda nosaukums – piespiedu darbs – ir adekvāts, un tas nav jāmaina.³⁹ Pašvaldību atbildīgās amatpersonas izteica dažādus viedokļus. Piemēram, Kurzemes un Rīgas reģionā visi aptaujātie uzskatīja, ka nosaukums „piespiedu darbs” ir pilnīgi adekvāts un atspoguļo soda būtību. Vidzemes reģionā dažas no amatpersonām norādījušas, ka piemērotāks varētu būt nosaukums „darbs sabiedrības labā”, „sabiedriskais darbs”, tomēr lielākā daļa, tāpat kā arī Latgales reģiona pašvaldībās aptaujātās amatpersonas uzskatīja, ka šāds nosaukums ir piemērots. Zemgales reģionā viedoklis dalījās – puse uzskatīja nosaukumu par piemērotu, bet puse – deva priekšroku nosaukumam „piespiedu darbs sabiedrības labā”.⁴⁰ Ņemot vērā to, ka daži deva priekšroku citam nosaukumam, tomēr lielākā daļa aptaujāto pašvaldību atbildīgo amatpersonu, tāpat kā tiesneši, uzskatīja esošo nosaukumu par piemērotu un atbilstošu piespiedu darba būtībai. Līdz ar to, nav nepieciešams mainīt nosaukumu „piespiedu darbs” uz citu nosaukumu. Krimināllikuma 40.pantā ir skaidri noteikts, kas ir piespiedu darbs un no šī panta satura var ļoti labi saprast, ka tas nebūt nav saistāms ar visā pasaulē aizliegto piespiedu nodarbināšanu.

Piespiedu darbs pēc savas būtības nav saistīts ar brīvības atņemšanu, ko var uzskatīt par pozitīvu iezīmi. Šo soda veidu bardzības ziņā varētu uzskatīt par otru bargāko sodu aiz brīvības atņemšanas, jo tas neparedz izolāciju no sabiedrības, bet tajā pašā laikā ir bargāks par naudas sodu, jo noziedzīgu nodarījumu izdarījušai personai uzliek pienākumu veikt darbu, tādējādi ierobežojot personas iespējas pašam izvēlēties, kā pavadīt savu brīvo laiku. Turklāt,

³⁷ Reigase A. Kriminālsoda – piespiedu darba – saturs un mērķis. Jurista Vārds, 2008. 9.septembris nr.34 (539). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=180601> [aplūkots 2014.gada 3.februārī]

³⁸ Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68489> [aplūkots 2014.gada 5.februārī]

³⁹ Sabiedriskās politikas centrs Providus. Kriminālsoda – piespiedu darbs – realizēšana Latvijas teritorijā. [b.v.]; [b.i.], 2004, 19.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_darba_realizacija_latvija.doc [aplūkots 2014.gada 5.februārī]

⁴⁰ Turpat. 28.lpp.

par šādu darbu nepienākas samaksa. Kā norādījis Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2012.gada 18.jūnija lēmumā lietā SKK-314/2012⁴¹, naudas sods, neatkarīgi no tā apmēra palielināšanas, ir mazāk bargs sods nekā piespiedu darbi. Darba autore domā, ka iedalījums vieglākos un smagākos pamatsodu veidos nav viennozīmīgs tieši no likumpārkāpēja skata punkta. Ir personas, kurām piespiedu darba pildīšana var likties bargāks sods, nekā īslaicīga brīvības atņemšana. Piemēram, atsevišķas personas var uzskatīt, ka piespiedu darba veikšana ir pazemojoša vai cieņu aizskaroša, tādēļ labāk izciestu sodu brīvības atņemšanas iestādē. Tāpat ir arī ar šķietami vieglāko pamatsodu – naudas sodu. Šajā gadījumā naudas sods var likties bargāks par piespiedu darbu, piemēram, maznodrošinātām personām vai vienkārši personām ar finansiālām grūtībām. Tomēr, darba autore piekrīt iepriekš minētajai Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta atziņai un uzskata, ka piespiedu darbs ir bargāks sods nekā naudas sods. Tāpat, kā brīvības atņemšana ir bargāka par piespiedu darbu. Brīvības atņemšanas sods ierobežo personas brīvību, laiku, iespējas. Piespiedu darbs tieši personas brīvību neierobežo, kā tas ir gadījumos, kad personai piemērots brīvības atņemšanas sods, taču arī piespiedu darbs atņem likumpārkāpējam iespēju pašam pilnībā noteikt, kā rīkoties ar savu brīvo laiku. Turpretim naudas sods neietver nekādus brīvību ierobežojošos aspektus, tāpēc šis soda veids uzskatāms par vieglāko bardzības ziņā.

Kā jau iepriekš minēts, piespiedu darbs tiek veikts sabiedrības labā. Tas nozīmē, ka personai, kurai piemērots piespiedu darbs, kā sods par izdarīto noziedzīgo nodarījumu jāveic tāds darbs, kas būtu noderīgs un nepieciešams sabiedrībai. Darbus, kas jāveic ar piespiedu darbu notiesātajai personai, nosaka piespiedu darba izpildes institūcija. Kā norādījis krievu autors V. Petraševs, darbam, ko veic notiesātais, nav jābūt vieglam un nav jāstagādā prieks notiesātajam, tam nav jābūt prestižam, bet tajā pašā laikā darbam jābūt tādām, kas ir nepieciešams sabiedrībai.⁴² Latvijas Sodu izpildes kodeksa⁴³ (turpmāk - LSIK) 134.panta pirmā daļa paredz, ka pašvaldībai ir tiesības noteikt tās teritorijā prioritāros sabiedrībai nepieciešamos darbus. 2004.gadā veiktajā pētījumā par piespiedu darba realizēšanu Latvijas teritorijā darba devēji norādījuši, ka lielākā daļa piespiedu darbos notiesāto personu visos Latvijas reģionos galvenokārt veic mazkvalificētu roku darbu: pilsētu un pagastu teritorijas labiekārtošana, uzkopšanas darbi kapos, ezera krasta sakopšana, pludmales ierīkošana, sniega tīrīšana, palīdzība saimnieciskos darbos pašvaldības iestādēs, dažādi remontdarbi, namu

⁴¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 18.jūnija lēmums lietā SKK-314/2012. Pieejams: <http://www.l2d.lv/v.php?i=10308> [aplūkots 2014.gada 6.maijā]

⁴² Качаева Т. А., Подройкина И. А., Улезько С. И. Система наказаний в уголовном праве России и зарубежных стран. Москва: Юрлитинформ, 2008, с. 124.

⁴³ Latvijas Sodu izpildes kodekss: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=90218> [aplūkots 2014.gada 5.februārī]

labiekārtošana, logu mazgāšana, meža stigu izciršana un citi darbi.⁴⁴ Valsts probācijas dienests ikgadējos publiskajos pārskatos no 2006.-2012.gadam⁴⁵ norāda, kādus darbus veic ar piespiedu darbu notiesātie. 2006.gada publiskajā pārskatā norādīts, ka probācijas dienesta klienti piespiedu darba izpildes laikā veica vienkāršu uzdevumus, tādus kā teritorijas uzturēšana, ceļmalu un grāvju sakopšana, ārējo fasāžu un iekštelpu remontdarbi, malkas sagatavošana apkures sezonai, kapu teritorijas sakopšana un citi darbi. 2008.gada pārskatā norādīts, ka piespiedu darbs veikts arī skolās un bērnudārzos. 2009.gadā notiesātie veikuši piespiedu darbu neredzīgo biedrībā un slimnīcā. 2010.gada Valsts probācijas dienesta publiskajā pārskatā kā viens no paveiktajiem darbiem piespiedu darba izciešanas laikā bija pieminekļa izveide. Darba autoresprāt, atsevišķos gadījumos, kad tas iespējams, personai, kurai piespriests piespiedu darbs, var likt veikt tādu darbu, kas tieši saistīts ar tās izdarīto pārkāpumu. Piemēram, ja pārkāpums izpaudies kā mežu, zemes vai ūdeņu piesārņošana un piegružošana (KL 102.panta otrā daļa), tad var likt likumpārkāpējam to uzskopt, iespēju robežās attīrīt. Par meža dedzināšanu (KL 107.panta pirmā un otrā daļa) kā piespiedu darbu var paredzēt jaunu koku stādīšanu. Tāpat arī jāņem vērā personas izglītība, spējas un amats nosakot, kāds darbs likumpārkāpējam būs jāveic. Tādējādi varētu nodrošināt kvalitatīvāku piespiedu darba izpildi un lielāku likumpārkāpēja ieinteresētību šo darbu veikt. Kā liecina Valsts probācijas dienesta 2011.gada publiskais pārskats, piespiedu darba veicēji iespēju robežās tiek nodarbināti, saistībā ar viņu kvalifikāciju, amatu vai esošo profesiju. Tā, piemēram, probācijas klients ar lauksaimniecības izglītību un praktiskā darba iemaņām tika nodarbināts Dobeles augļkopības izmēģinājumu stacijā un veica zaru izgriešanu un augļkoku vainagu veidošanu, probācijas klients celtniecības specialitātē veica sienu un grīdas špaktelēšanu un līdzināšanu, bruģētājs veica bruģēšanas darbu, bet 2012.gadā ar piespiedu darbu sodītās personas atbilstoši izglītībai un prasmēm veikušas tādus darbus, kā telpu kapitālo remontu, ieklāja bruģi un flīzes, remontēja ūdenstorņa ūdenssūkni, veica betonēšanas darbus, ierīkoja kanalizāciju, izgatavoja galdus un solus un veica daudz citu darbu.

Krimināllikums nosaka, ka piespiedu darbs veicams dzīvesvietas apvidū. LSIK 133.panta pirmajā daļā noteikts, ka likumpārkāpējam jāpiesakās piespiedu darba izpildes institūcijā atbilstoši deklarētajai dzīvesvietai. Tātad, par dzīvesvietas apvidu uzskatāms tieši deklarētās dzīvesvietas apvidus. Darba autore atbalsta šādu nostāju, jo tas garantē lielāku iespēju, ka persona, kurai piemērots piespiedu darbs, to arī pildīs. Ja piespiedu darba izpilde

⁴⁴ Sabiedriskās politikas centrs Providus. Kriminālsoda – piespiedu darbs – realizēšana Latvijas teritorijā. [b.v.]; [b.i.], 2004, 31.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_darba_realizacija_latvija.doc [aplūkots 2014.gada 5.februārī]

⁴⁵ Valsts probācijas dienesta publiskie pārskati no 2006.-2012.gadam. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=58> [aplūkots 2014.gada 7.maijā]

tiktu noteikta pārāk tālu no pastāvīgās dzīvesvietas, likumpārkāpējs varētu no tā vieglāk izvairīties, nedoties uz noteikto piespiedu darba izpildes vietu, zaudēt motivāciju izciest savu sodu. Piespiedu darba izciešana dzīvesvietas apvidū nozīmē arī to, ka, visticamāk, likumpārkāpējam šajā apvidū ir ģimene, draugi vai paziņas. Tas varētu likumpārkāpējā radīt arī kauna sajūtu, taču tajā pašā laikā viņam tiek dota iespēja šiem cilvēkiem parādīt, ka viņš ir spējīgs veikt labus darbus un būt noderīgs sabiedrībai. Ieguldījums kāda sabiedrībai nepieciešama darba veikšanā var radīt arī gandarījumu par paveikto un vēlmi turpināt veikt labus darbus, būt pieņemtam sabiedrībā, nevis turpināt izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus.

Krimināllikuma 40.pants nosaka arī to, ka piespiedu darbs tiek veikts no pamatdarba un mācībām brīvajā laikā. Šajā brīdī var runāt par brīvību ierobežojošo aspektu, kas būtībā piespiedu darbam kā sodam nepiemīt, jo persona netiek izolēta no sabiedrības, tomēr, skatoties no citas puses, piespiedu darba veikšana no mācībām un pamatdarba brīvajā laikā savā ziņā ierobežo personas brīvību. Tiek ierobežota iespēja pašam pēc savām vēlmēm izmantot savu brīvo laiku un to var uzskatīt par zināmu brīvības ierobežojumu, taču tas nekādā veidā nenorāda uz to, ka piespiedu darbs ir saistīts ar brīvības atņemšanu. Šāda darba veikšana no pamatdarba un mācībām brīvajā laikā ir sods par izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Šāda pieeja ir pareiza, jo likumpārkāpēji, kuri mācās vai strādā, nevar veikt piespiedu darbu sava pamatdarba vai mācību laikā. Tādējādi tiktu ierobežotas arī cilvēkam garantētās tiesības uz darbu un izglītību, taču tāds nav piespiedu darba mērķis. Darba autoresprāt, šāda darba veikšana no pamatdarba un mācībām brīvajā laikā nepārkāpj cilvēka tiesības uz brīvību, jo tāda ir šī soda veida specifika un likumpārkāpējam ar to ir jāreķinās, tā kā par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vienmēr tiek paredzētas arī attiecīgas sankcijas.

Piespiedu darbs, papildus iepriekš aplūkotajam, tiek veikts bez atlīdzības. Darba likuma⁴⁶ 59.pants nosaka, ka darba samaksa ir darbiniekam regulāri izmaksājama atlīdzība par darbu, un tā sevī ietver darba algu, piemaksas, prēmijas un jebkura cita veida atlīdzību saistībā ar darbu. Šī likuma 3.pants nosaka, ka darbinieks par nolīgto darba samaksu veic noteiktu darbu uz darba līguma pamata. Ņemot vērā to, ka arī ar piespiedu darbu notiesātās personas slēdz līgumu par piespiedu darba izpildi, šajā gadījumā darba samaksa tomēr nepienākas. Krimināllikuma 40.pants nosaka, ka piespiedu darbs veicams bez atlīdzības, tātad, notiesātā persona atalgojumu par to nesaņem. Šādā veidā izpaužas šī soda piespiedu raksturs. Nevienam nav patīkami strādāt, nesaņemot par to atalgojumu. Darba autore uzskata, ka tieši šis ierobežojums padara piespiedu darbu par sodu paša likumpārkāpēja izpratnē. Iespējams, ka arī tieši šī apstākļa dēļ notiesātais varētu nevēlēties veikt piespiedu darbu vai darītu to

⁴⁶ Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=26019> [aplūkots 2014.gada 7.februārī]

nekvalitatīvi, taču paredzēt samaksu par šāda darba veikšanu būtu pilnīgi nepareizi. Tāpat darba autore domā, ka piespiedu darbs bez atlīdzības var pozitīvi iedarboties tieši uz to ar piespiedu darbu notiesāto personu apziņu, kurām nav pamatdarba. Liela daļa personu, kuras pārkāpj likumu, ir tādas, kas nestrādā vai, piemēram, strādā gadījuma darbus. Liekot šādām personām veikt piespiedu darbu bez samaksas, var motivēt tās pēc soda izciešanas meklēt reālu darbu ar reālu samaksu. Nav izslēgts, ka, veicot piespiedu darbu, piemēram, remontdarbus, likumpārkāpējs var apgūt jaunas iemaņas, kuras vēlāk var noderēt darba meklējumos. Tāpat arī šai personu grupai, kurām nav pamatdarba, gadījumos, kad tās atbildīgi un kvalitatīvi paveic savu darbu, jāparedz iespēja noslēgt reālu darba līgumu ar darba devēju, dodot iespēju turpināt darbu, ja tas ir iespējams un nepieciešams. Šādā veidā tiktu atbalstīts gan likumpārkāpējs, dodot tam iespēju strādāt, saņemt atalgojumu, uzlabot savas dzīves apstākļus un atturot to no turpmākiem likumu pārkāpumiem, gan arī sabiedrība, jo tā tiktu samazināta iespēja, ka šis likumpārkāpējs atkal izdarītu jaunu noziedzīgu nodarījumu, kas radītu kaitējumu sabiedrības drošībai. Līdz ar to, tiktu sasniegts arī Krimināllikumā paredzētais soda mērķis. Ir izteikti viedokļi par to, ka šādu likumpārkāpēju nodarbināšana, piemērojot tiem piespiedu darbu, vērtējama negatīvi no tāda aspekta, ka ar piespiedu darbu notiesātie atņem vietas bezdarbniekiem.⁴⁷ Pēdējie dati par bezdarba līmeni Latvijā uz 2014.gada martu liecina, ka šobrīd Latvijā reģistrētais bezdarba līmenis procentuāli ir 9,8%.⁴⁸ Šāds bezdarba līmenis ir pietiekami augsts, lai uztrauktos par to, ka ar piespiedu darbu notiesātās personas varētu atņemt darba vietas bezdarbniekiem. Taču, ņemot vērā tieši iepriekšminēto ar piespiedu darbu notiesāto personu kategoriju, proti, personas, kurām nav pamatdarba, darba autoresprāt, arī šīm personām ir tādas pašas tiesības uz darbu, kā jebkurām citām personām, kuras ir darba meklējumos.

Piespiedu darbu šobrīd var piemērot gan tiesa, gan arī prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu. Jāņem vērā, ka prokurors nevar piemērot piespiedu darbu kā papildsodu. Kā liecina bijušā ģenerālprokurora J.Maiziša pārskati par prokuratūras darbu⁴⁹, 2006.gadā ar prokurora priekšrakstu par sodu pabeigtas 740 lietas, 2007.gadā – 968 lietas, 2008.gadā – 1251 lieta. Statistikas dati par Latvijas Republikas prokuratūras darbu no 2009.-2013.gadam⁵⁰ liecina, ka 2009.gadā ar prokurora priekšrakstu par sodu pabeigtas 1484 lietas, 2010.gadā – 1398 lietas,

⁴⁷ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 10.lpp.

⁴⁸ Reģistrētais bezdarba līmenis valstī. Pieejams: <http://www.nva.gov.lv/index.php/index.php?cid=6#bezdarbs> [aplūkots 2014.gada 2.aprīlī]

⁴⁹ Ģenerālprokurora J.Maiziša pārskati par prokuratūras darbu no 2006.-2008.gadam. Pieejams: <http://www.prokuratura.gov.lv/public/30230.html> [aplūkots 2014.gada 26.februārī]

⁵⁰ Statistikas dati par Latvijas Republikas Prokuratūras darbu no 2009.-2013.gadam. Pieejams: <http://www.prokuratura.gov.lv/public/30231.html> [aplūkots 2014.gada 7.maijā]

2011.gadā – 1251 lieta, 2012.gadā – 1407 lietas, bet 2013.gadā ar prokurora priekšrakstu par sodu pabeigtas 1553 lietas.

Krimināllikuma 40.pants nosaka, ka piespiedu darbu var piemērot uz laiku no četrdesmit līdz divsimt astoņdesmit stundām. Tātad, tiesa, notiesājot personu ar piespiedu darbu, var noteikt maksimālo piespiedu darba stundu skaitu – divsimt astoņdesmit stundas, savukārt, šī paša panta nākošais teikums nosaka, ka prokurors var piemērot ne vairāk par pusi no šajā pantā paredzētā maksimālā piespiedu darba ilguma. Tātad, maksimālais piespiedu darba stundu skaits, ko var piemērot prokurors ar priekšrakstu par sodu, ir simtu četrdesmit stundas. Krimināllikuma 36.panta trešā daļa nosaka, ka piespiedu darbu prokurors var piemērot tikai par kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu. Kriminālprocesa likuma 420.panta pirmajā daļā noteikts, ka gadījumos, kad persona izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu un prokurors, ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, personu raksturojošus datus un citus lietas apstākļus, ir ieguvis pārlicību, ka šai personai nevajadzētu piemērot brīvības atņemšanas sodu, taču to nevar atstāt nesodītu, var pabeigt kriminālprocesu, sastādot priekšrakstu par sodu. Jāpiebilst, ka, lai prokurors varētu šādu priekšrakstu par sodu sastādīt, jāizpildās Kriminālprocesa likuma 420.panta piektās daļas noteikumiem, ka apsūdzētais atzīst savu vainu, ir kompensējis cietušajam radīto kaitējumu, kā arī atlīdzinājis valsts izmaksāto kompensāciju un piekrīt kriminālprocesa pabeigšanai, piemērojot viņam sodu. Izpildoties visiem šiem nosacījumiem, prokurors var sastādīt priekšrakstu par sodu. Darba autore uzskata, ka prokurora priekšraksts par sodu ir labs instruments krimināltiesībās, jo, pirmkārt, tas atslogo tiesu darbu un arī ekonomē valsts finanšu līdzekļus, ņemot vērā to, ka izpildoties visiem nosacījumiem un sastādot prokurora priekšrakstu par sodu, lieta nenonāk līdz tiesai. Otrkārt, likumpārkāpējs var panākt sev labvēlīgāku piespiedu darba izpildes stundu skaitu, izpildot Kriminālprocesa likuma 420.panta piektās daļas nosacījumus. Tas, no vienas puses, nemaz nav tik labi, jo likumpārkāpējs var nesaņemt pelnīto sodu, bet no otras puses – tas ir godīgi, ņemot vērā to, ka noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona jau ir kompensējusi cietušajam radīto kaitējumu un ir atlīdzinājusi valsts izmaksāto kompensāciju un ar vainas atzīšanu veicinājusi ātrāku procesa norisi. Turpmākajā darba gaitā darba autore gan apskatīs gadījumus, kad piespiedu darbu personai piemērojusi tiesa, nevis prokurors ar priekšrakstu par sodu.

Krimināllikuma 40.panta otrā daļa nosaka, ka piespiedu darbu nevar piemērot darbnespējīgām personām. Joprojām likumdevējs nevienā normatīvajā aktā nav devis skaidrojumu šim terminam. Krimināllikuma 40.panta komentārā norādīts, ka darbnespējīgas

personas ir invalīdi, pensionāri, grūtnieces u.c.⁵¹ Tomēr, kā norāda Mg.iur. A. Reigase „šāds uzskaitījums nav izsmeļošs, ir aptuvens un nekonkrēts, tāpēc tas būtu jāprecizē, vēršot uzmanību uz īpatnībām, kas jāņem vērā, piespriežot piespiedu darbu kādai no minētajām personu grupām”⁵². Darba autore piekrīt šādam viedoklim un uzskata, ka likumdevējam būtu nepieciešams, piemēram, Darba likumā vai Krimināllikumā, ietvert normu, kas nosaka, kas ir darbnespējīgas personas un veido šo personu uzskaitījumu. Šāda jēdziena definīcijas un darbnespējīgo personu uzskaitījuma neesamība apgrūtina noteikt to personu loku, kurām tiešām nevar piemērot piespiedu darbu.

Saskaņā ar Invaliditātes likuma⁵³ 5.panta pirmo daļu invaliditāte ir ilgstošs vai nepārejošs ļoti smagas, smagas vai mērenas pakāpes funkcionēšanas ierobežojums, kas ietekmē personas garīgās vai fiziskās spējas, darbības, pašaprūpi un iekļaušanos sabiedrībā. Saskaņā ar šī likuma 6.pantu, par ļoti smagu uzskatāma I grupas invaliditāte, par smagu – II grupas invaliditāte, bet par mēreni smagu – III grupas invaliditāte.

Darba autore uzskata, ka invaliditāte ir apstāklis, kura dēļ personu nevar notiesāt ar piespiedu darbu, taču jāņem vērā, kuras grupas invaliditāte ir personai. Jāņem vērā arī apstāklis vai persona, kurai piešķirta kāda invaliditātes grupa, strādā algotu darbu. Ja persona, kura ir, piemēram, trešās grupas invalīds, spēj strādāt algotu darbu, tas nozīmē, ka nav izslēgta iespēja šādai personai piemērot arī piespiedu darbu. Protams, darbam jābūt tādām, kas nekaitē šīs personas veselības stāvoklim un tādām, ko attiecīgā persona ir spējīga paveikt. Katrs šāds gadījums būtu vērtējams atsevišķi. Darba autoresprāt, šādos gadījumos būtu lietderīgi uzklaut arī paša likumpārkāpēja viedokli un noskaidrot, kā šī persona pati uzskata – vai tā var veikt piespiedu darbu un piekrīt to darīt, vai nē. Protams, tas nevar būt noteicošais faktors, taču to vajadzētu ņemt vērā. Krimināllikumā jautājums par likumpārkāpēja piekrišanu piespiedu darba piemērošanai nav reglamentēts. Tādējādi tiesai Latvijā, piemērojot piespiedu darbu, nav uzlikts pienākums pirms šāda soda noteikšanas saņemt vainīgās personas akceptu.⁵⁴ Darba autore domā, ka, lai arī likums neprasa šādas piekrišanas esamību, tiesai atsevišķās lietās, kā piemēram, lietās, kur vainīgā persona ir trešās grupas invalīds, pensionārs vai grūtniece, būtu nepieciešams noskaidrot šādas personas piekrišanu piespiedu darba veikšanai.

⁵¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski – praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 144.lpp.

⁵² Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 103.lpp.

⁵³ Invaliditātes likums: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=211494> [aplūkots 2014. gada 28. februārī]

⁵⁴ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 111.lpp.

Par darbnespējīgām personām tiek uzskatītas arī personas, kas sasniegušas pensijas vecumu. Tā lietā SKK-J-571/2007⁵⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2007.gada 8.novembra lēmumu nolēma atcelt Rēzeknes tiesas 2007.gada 20.jūlija lēmumu un tiesvedību lietā par piespiedu darba aizstāšanu ar arestu personai J.A. izbeigt, kā arī atcelt Rēzeknes tiesas 2005.gada 9.septembra spriedumu daļā par J.A. noteikto sodu un lietu šajā daļā nosūtīt jaunai iztiesāšanai Rēzeknes tiesai. Šajā lietā Rēzeknes tiesa piemēroja sodu – piespiedu darbu uz 60 stundām vainīgajai personai J.A., kas dzimis 1937.gada 24.janvārī un bija sasniedzis vecumu, no kura viņam bija tiesības saņemt valsts nodrošinātu vecuma pensiju, bez tam viņš bija atzīts par trešās grupas invalīdu, sakarā ar vispārēju saslimšanu bez atkārtota pārbaudes termiņa. Šis Rēzeknes tiesas 2005.gada 9.septembra spriedums stājās spēkā un netika skatīts apelācijas un kasācijas kārtībā. Tā kā piespiedu darba stundas netika nostrādātas, ar Rēzeknes tiesas 2007.gada 20.jūlija lēmumu J.A. nenostādātās 60 stundas piespiedu darba aizstāja ar arestu uz 30 dienām. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2007.gada 8.novembra lēmumā norādīja, ka noteikts vecums, slimība, invaliditāte, maternitāte pilnīgi atņem vai daļēji ierobežo cilvēku spēju strādāt, tāpēc šiem cilvēkiem nepieciešama sociālā aizsardzība. Pienākuma uzlikšana strādāt var nelabvēlīgi ietekmēt šo cilvēku veselības stāvokli. No tā izriet, ka personām, kas sasniegušas pensijas vecumu, invalīdiem un grūtniecēm piespiedu darbu piemērot nevar. Tomēr darba autore pastāv pie sava iepriekš izteiktā viedokļa, ka arī šajā gadījumā tiesai būtu lietderīgi noskaidrot pensionāra viedokli par to, vai viņš ir spējīgs veikt piespiedu darbu vai nē un izvērtēt, vai konkrētajā gadījumā persona tiešām nav spējīga veikt piespiedu darbu.

Arī attiecībā uz grūtniecēm būtu jāņem vērā grūtnieces viedoklis par piespiedu darba piemērošanu. Darba likuma 37.panta septītā daļa paredz darba devējam aizliegumu pēc ārsta atzinuma saņemšanas nodarbināt grūtnieces un sievietes pēcdzemdību periodā līdz vienam gadam, bet, ja sieviete baro bērnu ar krūti, - visā barošanas laikā, ja tiek atzīts, ka attiecīgā darba veikšana rada draudus sievietes vai viņas bērna drošībai un veselībai. Jebkurā gadījumā aizliegts nodarbināt grūtnieci divas nedēļas pirms paredzamajām dzemdībām un sievieti divas nedēļas pēc dzemdībām. Paredzamo dzemdību laiku un dzemdību faktu apstiprina ārsta atzinums. Tātad, ja nav ārsta atzinuma, kas aizliedz nodarbināt grūtnieci, darba devējs var to darīt. Attiecīgi tādā gadījumā grūtniecei var piemērot arī piespiedu darbu laikā, kamēr to neaizliedz ārsta atzinums un tas nekaitē grūtniecei un gaidāmā bērna veselībai.

⁵⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 8.novembra lēmums lietā SKK-J-571/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department2/2007/kd08112007.doc> [aplūkots 2014.gada 28.februārī]

Darba autore domā, ka tiesai katrs gadījums jāvērtē atsevišķi un jāņem vērā dažādi apstākļi, piemērojot piespiedu darbu iepriekšminēto personām grupām. Katra persona jāvērtē individuāli, jo var būt invalīds, pensionārs un grūtniece, kas ir spējīgi strādāt, tātad arī veikt piespiedu darbu un piekrist to darīt, bet var būt tādi, kas to nespēj veikt, līdz ar to piespiedu darba piemērošana tādos gadījumos nav efektīva un arī nav vēlama. Protams, kā jau norādīts iepriekš, kā galvenais aspekts, kas jāņem vērā, ir šo personu veselības stāvoklis. Ja piespiedu darbs veselības stāvokli var ietekmēt nelabvēlīgi, tad tā piemērošanu pieļaut nevar.

Ņemot vērā iepriekš minēto, darba autore iesaka Krimināllikumā precizēt, kādām personām nevar piemērot piespiedu darbu, norādot, ka piespiedu darbu nevar piemērot:

- 1) I un II grupas invalīdiem;
- 2) grūtniecēm divas nedēļas pirms dzemdībām un sievietēm divas nedēļas pēc dzemdībām;
- 3) grūtniecēm un sievietēm pēcdzemdību periodā līdz vienam gadam, bet, ja sieviete baro bērnu ar krūti, - visā barošanas laikā un ja ir saņemts ārsta atzinums;

Attiecībā uz notiesāto personu piekrišanu, Krimināllikumā būtu jānorāda, ka tiesa prasa notiesātā piekrišanu piespiedu darba piemērošanai, ja:

- 1) notiesātais ir III grupas invalīds;
- 2) notiesātā persona ir grūtniece un nav saņemts ārsta atzinums;
- 3) notiesātais ir persona, kas sasniegusi pensijas vecumu;

Tiesa var prasīt notiesātā piekrišanu piespiedu darba piemērošanai arī citos gadījumos, kad uzskata to par nepieciešamu.

Krimināllikuma 40.panta trešā daļa nosaka, ka gadījumā, ja persona ļaunprātīgi izvairās no piespiedu darba izpildes, tiesa neizciesto sodu aizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, četras darba stundas rēķinot kā vienu īslaicīgas brīvības atņemšanas dienu. Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.pantā norādīts, ka, ja piespiedu darba izciešanas laikā bez attaisnojuma netiek ievēroti soda izciešanas nosacījumi un kārtība, ar kuru persona ir iepazīstināta, piespiedu darba izpildes institūcija noskaidro šādas rīcības iemeslus un rakstveidā brīdina notiesāto par iespējamām sekām, tas ir, piespiedu darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. Savukārt, ja notiesātais neņem vērā šādu brīdinājumu un atkārtoti bez attaisnojuma pārkāpj soda izciešanas nosacījumus un kārtību, šāda rīcība uzskatāma par ļaunprātīgu izvairīšanos un piespiedu darba izpildes institūcija šādā gadījumā iesniedz rajona (pilsētas) tiesā iesniegumu par soda aizstāšanu ar brīvības atņemšanu. Piespiedu darba izpilde līdz lietas izskatīšanai tiesā tiek apturēta.

No iepriekš minētā secināms, ka ar Krimināllikuma 40.panta trešajā daļā noteikto ļaunprātīgo izvairīšanos saprotami gadījumi, kad notiesātais atkārtoti bez attaisnojuma

pārkāpj piespiedu darba izciešanas nosacījumus un kārtību, neņemot vērā piespiedu darba izpildes institūcijas izteikto rakstveida brīdinājumu. Par izvairīšanos bez attaisnojuma pirmo reizi notiesātais saņem tikai brīdinājumu. Šāds brīdinājums ir vēl viens solis pretim notiesātajam, jo dod tam iespēju vēlreiz izvērtēt situāciju un sankcijas, kas sekos, ja piespiedu darbs netiks pildīts.

Attiecībā uz sankcijām, Krimināllikuma 40.panta trešajā daļā paredzēts, ka piespiedu darba nepildīšanas gadījumā tiesa to aizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, no kā izriet, ka aizstāt piespiedu darbu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu šādā gadījumā ir tiesas pienākums, nevis tiesības. Savukārt, LSIK 138.pantā noteiktais, ka piespiedu darba izpilde līdz lietas izskatīšanai tiesā tiek apturēta, liecina par to, ka tiesai nav obligāti jāpieņem lēmums aizstāt piespiedu darbu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. 1992.gada 19.oktobra Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācijas R(92)16⁵⁶ noteikums Nr.10 paredz to, ka par sabiedrībā izciešama soda nosacījumu vai pienākumu nepildīšanu nevajadzētu automātiski šo sodu aizstāt ar brīvības atņemšanu. Tātad, arī pēc atkārtota pārkāpuma tiesa, izskatot lietu, izvērtējot apstākļus un piespiedu darba izpildes institūcijas iesniegumā sniegto informāciju, var atzīt, ka izvairīšanās no piespiedu darba nav bijusi ļaunprātīga un var ļaut notiesātajam turpināt izciest piespiedu darbu.

Darba autore domā, ka ļaunprātīgas izvairīšanās gadījumā, ņemot vērā to, ka tā jau ir atkārtota izvairīšanās un, ja tiesa šādu izvairīšanos neuzskata par attaisnojošu, notiesātajam jāpiemēro Krimināllikumā noteiktā sankcija – piespiedu darbs jāaizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, jo notiesātais jau ir ticis informēts par iespējamām ļaunprātīgas izvairīšanās sekām. Darba autore uzskata, ka notiesātajam jāsaprot tam izteiktie brīdinājumi un turpmāka ļaunprātīga izvairīšanās liecina tikai par necieņu pret piespiedu darba izpildes institūciju, tiesu vai prokuroru, arī sabiedrību, kā arī par to, ka šis soda veids netiek uztverts nopietni, tāpēc lietderīgi būtu piemērot citu sodu. 2010.gadā veiktajā pētījumā par probācijas klientu viedokli par piespiedu darba izpildes organizēšanu Valsts probācijas dienestā, 29.9% ar piespiedu darbu notiesātie probācijas klienti ir saņēmuši brīdinājumu par pārkāpumiem, no kuriem 25.3% saprata, par ko saņēmuši brīdinājumu, bet uzskatīja, ka nav to pelnījuši, 69.6% - saprata, par ko saņēmuši brīdinājumu un uzskatīja, ka brīdinājums bijis pamatots, 1.3% ar

⁵⁶ Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of Ministers to the member States. On te European Rules. On Community sanctions and measures. Pieejams: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=574882&SecMode=1&DocId=605174&Usage=2> [aplūkots 2014.gada 1.martā]

piespiedu darbu notiesāto nesaprata, par ko ir brīdināti, bet atlikušie 4% nespēja dot viennozīmīgu atbildi uz šo jautājumu.⁵⁷

Krimināllikuma 40.panta ceturtnā daļa arī paredz ar piespiedu darbu notiesātajam labvēlīgus apstākļus – iespēju atbrīvot no piespiedu darba izciešanas. Lai tas būtu iespējams, jāizpildās vairākiem priekšnosacījumiem: 1) piespiedu darbam jābūt noteiktam uz laiku, kas nav mazāks par astoņdesmit stundām; 2) personai priekšzīmīgi jāpilda piespiedu darbs un citi tai uzliktie pienākumi; 3) faktiski ir jāizcieš ne mazāk kā puse no noteiktā soda; 4) soda izpildes iestādei jāiesniedz priekšlikums tiesai atbrīvot personu no soda izciešanas. Darba autore uzskata, ka šīs panta daļas ieviešana vērtējama pozitīvi, jo motivē ar piespiedu darbu notiesāto personu atbildīgi un kvalitatīvi veikt tai piemēroto sodu. Likums nenosaka pienākumu soda izpildes iestādei sniegt šādu priekšlikumu, tas nozīmē, ka katrs gadījums vērtējams pēc attiecīgās soda izpildes institūcijas ieskatiem. Darba autore uzskata, ka sodu izpildes iestāžu viedoklis par to, vai darbs tiek veikts kārtīgi un priekšzīmīgi, ir subjektīvs un var atšķirties. Šajā gadījumā viss ir atkarīgs no attiecīgās iestādes – vai tā uzskatīs par iespējamu sniegt priekšlikumu tiesai vai nē. Darba autore domā, ka ar piespiedu darbu notiesātā persona, kura notiesāta ar piespiedu darbu ne mazāk par astoņdesmit stundām, ir izcietusi vismaz pusi no soda un uzskata, ka veic savu darbu priekšzīmīgi un atbilstoši prasībām, var lūgt soda izpildes institūciju izvērtēt tās veikto darbu un iespēju sniegt priekšlikumu tiesai par tās atbrīvošanu no turpmākas soda izciešanas.

Piespiedu darba institūta parādīšanās Latvijas krimināltiesību sistēmā, kā jau iepriekš minēts, nav nejauša. Sakarā ar krimināltiesību sfēras humanizāciju un pastiprinātu cilvēktiesību ievērošanu, brīvības atņemšanas sodam tika meklētas alternatīvas, kā vienu no šīm alternatīvām ieviešot arī piespiedu darbu. Rast iespēju sodus, kas saistīti ar personas izolāciju no sabiedrības, aizstāt ar citiem vieglākiem sodu veidiem pieprasa ANO un Eiropas Padome savos dokumentos, uzskatot, ka sodi, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu, ir efektīvāki noziedzības novēršanā, jo palīdz izvairīties no brīvības atņemšanas soda negatīvajām sekām.⁵⁸ Pie šādām negatīvajām sekām var minēt vairākus aspektus, kā, piemēram, personas izolācija no sabiedrības. Tas nozīmē, ka ar brīvības atņemšanu notiesātais tiek atrauts no ierastās vides, ģimenes, sabiedrības, darba vai mācībām, kultūras. Darba autore piekrīt viedoklim, ka brīvības atņemšanas soda piemērošana būtu nepieciešama gadījumos, kad tiesa, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma raksturu, radīto kaitējumu, vainīgā personību un

⁵⁷ Zavackis A., Zīverte L., Luļe Z. Probācijas klientu viedoklis par uzraudzības un piespiedu darba izpildes organizēšanu Valsts probācijas dienestā. Pētījuma ziņojums. Rīga: [b.i.], 2011, 29.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/peet_nodala_klientu_viedokli_gala_zinojums_2011.docx [aplūkots 2014.gada 1.martā]

⁵⁸ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 34.lpp.

visus lietas apstākļus, secina – apsūdzēto nevar atstāt brīvībā, viņa atturēšana no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas panākama tikai izolācijā no sabiedrības brīvības atņemšanas vietā.⁵⁹

Tāpat brīvības atņemšanas sods vērtējams negatīvi arī no ekonomiskā viedokļa. Daudzās pasaules valstīs ieslodzīto skaits strauji pieaug.⁶⁰ Ieslodzīto skaits pasaulē sastāda aptuveni 10 miljonus.⁶¹ Tā rezultātā cietumos veidojas pārapdzīvotība, ieslodzītajiem nav vietas, bet valstij nepieciešami lieli līdzekļi, lai ieslodzītos varētu uzturēt.

Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2003.-2012.gada publiskie pārskati⁶² apliecina to, ka izdevumi uz katru notiesāto katru gadu turpina pieaugt. 2003.gadā faktiskie izdevumi viena ieslodzītā uzturēšanai dienā sastādīja Ls 4.38, 2004.gadā - Ls 5.93, 2005.gadā – jau Ls 7.55, 2006.gadā – Ls 9.06 plānoto Ls 6.82 vietā. 2007.gadā – Ls 11.81, kas bija mazāk, kā plānots (Ls 12.65). 2008.gadā izdevumi viena ieslodzītā uzturēšanai dienā sasniedza augstāko punktu un sastādīja jau Ls 14.71. Tikai sākot ar 2009.gadu vērojams izdevumu samazinājums, sastādot Ls 9.64 uz vienu ieslodzīto dienā. 2010.gadā – Ls 8.01, 2011.gadā izdevumi atkal nedaudz palielinājās, sastādot Ls 9.47, bet 2012.gadā – Ls 10.34.

Kopumā, vērojot šādu statistiku, var secināt, ka izdevumi ir pietiekami lieli. Protams, ka šāda situācija neapmierina iedzīvotājus, jo ieslodzītie tiek uzturēti no nodokļu maksātāju naudas. Sakarā ar ekonomisko situāciju valstī, ir daudz ģimeņu, kuras nevar atļauties šādus tēriņus dienā visas ģimenes vajadzībām. Piespiedu darbs kā alternatīva brīvības atņemšanai iespēju robežās risina šo problēmu, jo ar piespiedu darbu notiesātajiem nav nepieciešami tādi izdevumi, kā tas ir nepieciešams ieslodzīto uzturēšanai. Turklāt, tā kā piespiedu darbs tiek veikts bez atlīdzības un sabiedrība gūst no tā labumu, izdevumus, kas rodas sakarā ar piespiedu darba veikšanu (atlīdzība probācijas dienesta darbiniekiem, transporta izdevumu segšana ar piespiedu darbu notiesātajam un citi izdevumi), var uzskatīt par samērīgiem ar sabiedrībai doto labumu. Līdz ar to, piespiedu darba veicējā ieguldītie līdzekļi attaisnojami ar darbu, ko tas paveic.

Brīvības atņemšanas soda negatīva iezīme ir arī tā, ka ilgstoša turēšana ieslodzījuma vietā degradē personu, tā tiek atrauta no ierastās dzīves, var zaudēt darba iemaņas, notrulināties. Šāds rezultāts nav soda mērķis. Piespiedu darbs ir labs risinājums, lai izvairītos no šādām sekām. Kā norādījis Dr.iur. V.Zahars „cilvēks cietumā degradējas jau pēc pirmajām

⁵⁹ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 37.lpp.

⁶⁰ Making law and policy that work. London: Penal Reform International, 2010, p.12. Pieejams: <http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/05/making-law-2013-v3.pdf> [aplūkots 2014.gada 2.martā]

⁶¹ Handbook on strategies to reduce overcrowding in prisons. New York: United Nations, 2013, p.7. Pieejams: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Overcrowding_in_prisons_Ebook.pdf [aplūkots 2014.gada 2.martā]

⁶² Ieslodzījuma vietu pārvalde. Gada publiskie pārskati. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/> [aplūkots 2014.gada 2.martā]

divām nedēļām”.⁶³ Bargu sodu piemērošana jūtami neietekmē noziegumu skaitu, toties palielina noziegumu recidīvu risku.⁶⁴ Savukārt, veicot piespiedu darbu, persona var turpināt strādāt, mācīties, pavadīt laiku ar ģimeni, turklāt, iespējams, apgūt jaunas iemaņas, iegūt jaunus paziņas, kontaktus, tajā pašā laikā, izciešot sodu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Darba autore domā, ka par kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem būtu lietderīgāk personai kā sodu piemērot piespiedu darbu vai naudas sodu. Kā norādīts arī Krimināllikuma 46.panta ceturtajā daļā, brīvības atņemšanas sodu par kriminālpārkāpumu un mazāk smagu noziegumu piemēro, ja soda mērķis nav sasniedzams, nosakot kādu no attiecīgā panta sankcijā paredzētajiem vieglāka soda veidiem. Lai arī Krimināllikums pieļauj gadījumus, kad par smagiem noziegumiem to izdarītājam var piemērot piespiedu darbu, šādi gadījumi būtu ļoti rūpīgi jāizvērtē. Darba autore uzskata, ka par atsevišķiem smagiem noziegumiem piespiedu darbu piemērot nevar. Šeit jāpiekrīt Mg.iur. A. Reigases izteiktajam viedoklim, ka šādi smagi noziegumi, par kuriem nevajadzētu piemērot piespiedu darbu, ir smagi noziegumi, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, izraisījuši smagas sekas, radījuši būtisku kaitējumu, izdarīti lielā apmērā.⁶⁵ Darba autoresprāt, par sevišķi smagu noziegumu izdarīšanu piespiedu darbu piemērot nedrīkst un šāda norāde būtu jāietver arī Krimināllikumā, papildinot Krimināllikuma 40.pantu ar jaunu divi prim daļu šādā redakcijā: Piespiedu darbs nav piemērojams personām, kas izdarījušas sevišķi smagu noziegumu.

Kopumā piespiedu darbs kā soda veids vērtējams ļoti pozitīvi, jo tas ir izciešams sabiedrībā, persona netiek izolēta, tas palīdz risināt problēmjautājumus, kas saistīti ar kriminālsoda – brīvības atņemšana – piemērošanu, tiek dots labums sabiedrībai, vainīgajam ir iespēja parādīt sevi no labās puses, tiek ekonomēti valsts budžeta līdzekļi, tiek sasniegts soda mērķis. Šāds uzskaitījums, protams, nav pilnīgs, taču pietiekams, lai piespiedu darbu vērtētu kā ieguvumu Latvijas krimināltiesību jomā. Uz piespiedu darba pozitīvajām iezīmēm norāda arī dažādi autori. Tā, piemēram, krievu autore N. Osadčaja pozitīvi vērtē piespiedu darbu jeb obligātos darbus un norāda, ka, veicot darbu, notiesātajos tiek audzināta apziņa cienīt sabiedrības intereses, tiek attīstītas darba iemaņas un tādas īpašības, kā disciplīna, apzinīgums, cieņa pret likumu.⁶⁶ Darba autore uzskata, ka atrašanās ieslodzījumā situāciju nemaina un nepadara labāku, jo cietuma vide nespēj veicināt personas labošanu. Par piespiedu darbu kā alternatīvu skatīt arī darba trešajā nodaļā.

⁶³ Zahars V. Cilvēki cietumā pārvēršas par zvēriem. [b.v.], [b.i.], 2012. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/75182-vitolds-zahars-cilveki-cietuma-parversas-par-zveriem.htm> [aplūkots 2014.gada 3.martā]

⁶⁴ Zahars V. Notiesātie – tauta tautā. Kriminālsodu izpildes problēmas. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005, 8.lpp

⁶⁵ Liholaja V. Latvijas Universitātes žurnāls Nr.3. Juridiskā zinātne. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 7.lpp. Pieejams: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juristu-zurnals_3.pdf [aplūkots 2014.gada 7.maijā]

⁶⁶ Качаева Т. А., Подройкина И. А., Улезько С. И. Система наказаний в уголовном праве России и зарубежных стран. Москва: Юрлитинформ, 2008, с. 124.

3. PIESPIEDU DARBA PIEMĒROŠANA, IZPILDES ORGANIZĒŠANA UN KONTROLE

Kopš 1999.gada 1.aprīļa, kad Latvijā parādījās jaunais soda veids – piespiedu darbs – tā attīstība ir bijusi acīmredzama un gadu gaitā piespiedu darbs kā sods veids ieguvis uzticību gan tiesnešu, gan likumpārkāpēju, gan arī sabiedrības vidū. Pirms desmit gadiem, kad kriminālsodam – piespiedu darbs – bija pieci gadi Valsts probācijas dienesta praksē, tas jau bija trešais visbiežāk piemērotais kriminālsods.⁶⁷ Saskaņā ar pēdējiem Tiesu Administrācijas datiem par notiesāto personu skaitu 2012.gadā, piespiedu darbs šobrīd ir otrs piemērotākais kriminālsoda veids uzreiz aiz brīvības atņemšanas.⁶⁸ Jāņem gan vērā, ka šobrīd pastāv tikai trīs pamatsodu veidi, tādējādi aiz piespiedu darba kā vismazāk piemērotais kriminālsods seko tikai naudas sods.

Lai arī piespiedu darbs kā kriminālsods Latvijā ir nostabilizējies un tiek piemērots arvien biežāk, statistikas dati liecina, ka arī šobrīd Latvija joprojām ieņem vienu no pirmajām vietām Eiropā ieslodzīto skaita ziņā uz 100'000 iedzīvotājiem. 2013.gada statistikas pārskats liecina, ka Latvijā uz 100'000 iedzīvotājiem ir 304 personas, kas sodu izcieš brīvības atņemšanas vietā, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem Eiropā.⁶⁹

Saskaņā ar statistikas datiem par notiesāto personu skaitu,⁷⁰ 2004.gadā ar piespiedu darbu notiesāto personu skaits bija 1545. Turpmāko gadu gaitā piespiedu darbs ticis piemērots arvien biežāk. 2005.gadā piespiedu darbu piemēroja 1742 personām, 2006.gadā – 1952 personām, 2007.gadā – 2581 personai, 2008.gadā – 3050 personām, 2009.gadā – 3031 personai, 2010.gadā – 2734 personām, 2011.gadā – 2575 personām, bet 2012.gadā – 2581 personai. Kā redzams, piespiedu darbs kā kriminālsods ir ieņēmis stabilu vietu Latvijas kriminālsodu sistēmā. Piespiedu darba piemērošanas samazinājums pēdējos gados skaidrojams ar to, ka samazinājies kopējais notiesāto personu skaits, kas ir pozitīvs rādītājs.

Visu šo gadu gaitā, piespiedu darbs galvenokārt ticis piemērots par vieniem un tiem pašiem Krimināllikumā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. 2004.gadā piespiedu

⁶⁷ Preses konference: 5 gadi kriminālsodam – piespiedu darbs – Valsts probācijas dienesta praksē. Pieejams: http://www.vsacriga.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=141:preses-konference-5-gadi-kriminlsodam-&catid=48:prese-mediji&Itemid=55 [aplūkots 2014.gada 10.martā]

⁶⁸ Tiesu administrācija. Statistikas pārskats par notiesāto personu skaitu 2012.gadā. Pieejams: http://www.ta.gov.lv/UserFiles/1392121787_Noties%C4%81to%20personu%20skaits%202012.gad%C4%81.pdf [aplūkots 2014.gada 12.martā]

⁶⁹ Walmsley R. World prison population list. London: [b.i.], [b.g.], p.5. Pieejams: http://prisonstudies.org/sites/prisonstudies.org/files/resources/downloads/wppl_10.pdf [aplūkots 2014.gada 9.martā]

⁷⁰ Tiesu administrācija. Statistikas dati par notiesāto personu skaitu no 2004.-2012.gadam. Pieejams: http://www.ta.gov.lv/lv/statistika_un_petijumi_29/statistikas_dati_58/kriminallietas_245 [aplūkots 2014.gada 12.martā]

darbs visbiežāk tika piemērots par Krimināllikuma 262.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, 175.panta pirmās daļas pārkāpumu un par 180.panta pārkāpumu. Gadu gaitā noziedzīgo nodarījumu loks, par kuriem visbiežāk piemērots piespiedu darbs, nav būtiski mainījies. Krimināllikuma 262.pantā paredzētais nodarījums par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē arī 2012.gadā bija populārākais noziedzīgais nodarījums, par kuru tika piemērots piespiedu darbs. Tam seko 180.pants par zādzību, krāpšanu un piesavināšanos nelielā apmērā, 185.pants – mantas tīša iznīcināšana un bojāšana, 253.² pants – narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana, 312.pants – izvairīšanās no soda izciešanas.

Pētot tiesu praksi, darba autore novēroja, ka dažādās Latvijas tiesās personām, kuras notiesātas pēc viena Krimināllikuma panta, tiek piemērots atšķirīgs piespiedu darba stundu skaits. Tā Liepājas tiesa izskatīja lietu Nr. 11261014314⁷¹, kurā persona A vadīja transportlīdzekli, būdama alkohola reibumā un bez vadīšanas tiesībām, jo vadīšanas tiesības noteiktā kārtībā nebija iegūtas (KL 262.panta otrā daļa – mazāk smags noziegums). Personas A alkohola koncentrācija izelpojamā gaisā bija 0.38 promiles. Persona A iepriekš nav sodīta. Šajā lietā par atbildību mīkstinošu apstākli tika ņemts vērā fakts, ka persona atzinusies nodarītajā un to nožēlo. Atbildību pastiprinoši apstākļi netika konstatēti. Tiesa nolēma sodīt personu A ar piespiedu darbu uz 50 stundām, atņemot transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz vienu gadu. Savukārt, Madonas rajona tiesa, izskatot lietu Nr. 11300045213⁷² par šādu pašu pārkāpumu, personu B sodīja ar piespiedu darbu uz 180 stundām, atņemot transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz diviem gadiem un sešiem mēnešiem. Sodītās personas B izelpā alkohola koncentrācija bija 1.66 promiles. Persona B iepriekš nav sodīta, jo sodāmība dzēsta, par atbildību mīkstinošu apstākli atzīts fakts, ka persona B atzīst un nožēlo izdarīto, atbildību pastiprinoši apstākļi nav konstatēti. Arī šai personai transportlīdzekļa vadīšanas tiesības noteiktā kārtībā nebija iegūtas. Personas B ienākumi ir minimālās algas apmērā un apgādībā ir viena nepilngadīga persona.

Lai arī faktiskie apstākļi abās lietās ir ļoti līdzīgi, aplūkojot abus tiesu nolēmumus, vērojama būtiska atšķirība piespiedu darba apmērā. Atšķirīgs abās lietās ir alkohola koncentrācijas apjoms izelpojamā gaisā, taču šis apstāklis nav atbildību pastiprinošs apstāklis un arī nevarētu tāds būt, saskaņā ar Krimināllikuma 48.pantu. Madonas rajona tiesas piemērotais piespiedu darba stundu skaits notiesātajam ir piecas reizes lielāks, nekā Liepājas

⁷¹ Liepājas tiesas 2014.gada 11.februāra spriedums lietā Nr. 11261014314. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/147901.pdf> [aplūkots 2014.gada 16.martā]

⁷² Madonas rajona tiesas 2014.gada 14.februāra spriedums lietā Nr. 11300045213. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148503.pdf> [aplūkots 2014.gada 16.martā]

tiesas noteiktais, turklāt, arī transportlīdzekļa vadīšanas tiesību atņemšanas ilgums ir gandrīz trīs reizes lielāks. Krimināllikums nenosaka piespiedu darba izciešanas laiku ne atkarībā no noziedzīgā nodarījuma smaguma pakāpes, ne arī vainīgo kategorijas. Bet, piemēram, Lietuvas Republikas Kriminālkodeksā noteikts, ka publisko darbu laiks nedrīkst pārsniegt 480 stundas, ja sods noteikts par noziegumu, un 240 stundas – ja noteikts par kriminālpārkāpumu.⁷³

Darba autoresprāt, tik būtiska atšķirība piespiedu darba stundu skaitā personām, kuras notiesātas pēc viena Krimināllikuma panta, nav pieļaujama un ir nepieciešams veidot vienotu praksi piespiedu darba piemērošanas apjomā. Lietuvas Republikas Kriminālkodeksā esošā norāde, no darba autores viedokļa, vērtējama pozitīvi un šādu praksi vajadzētu ieviest arī Latvijas Krimināllikumā, nosakot minimālo un maksimālo piespiedu darba stundu skaitu, ko var piemērot par kriminālpārkāpumu, mazāk smagu noziegumu un smagu noziegumu, lai nerastos situācijas, kad piespiedu darba stundu skaits nav samērīgs ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Pārāk liela atšķirība rada nevienlīdzīgu situāciju notiesāto personu starpā. Darba autore uzskata, ka būtu lietderīgi veidot prakses apkopojumu piespiedu darba piemērošanā, lai novērstu šādu situāciju rašanos.

Attiecībā uz transportlīdzekļa vadīšanas tiesību atņemšanu, Rīgas rajona tiesa lietā Nr. 11520079213⁷⁴ norādījusi, ka, izvērtējot papildsoda – transportlīdzekļa vadīšanas tiesību atņemšanas ilgumu, tiesa ņem vērā konstatēto alkohola koncentrāciju izelpā – 0.39 promiles, kā rezultātā vadīšanas tiesības atņemtas uz vienu gadu. Lai arī abos iepriekšminētajos spriedumos šāds aspekts nav minēts, ņemot vērā lielo atšķirību personas A un personas B alkohola koncentrācijā izelpā un ilgumu, uz kuru atņemtas vadītāja tiesības, var secināt, ka alkohola koncentrācija izelpā ir faktors, ko tiesa ņem vērā, nosakot to, uz cik ilgu laiku tiks atņemtas transportlīdzekļa vadīšanas tiesības. Cēsu rajona tiesa lietā Nr. 11400034213⁷⁵, spriedumā norādījusi, ka transportlīdzekļa tiesību atņemšanas ilgumu nosaka, ņemot vērā analogu administratīvo pārkāpumu, kur transportlīdzekļa vadītāja tiesību atņemšanas ilgums noteikts Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā un kuru nosaka, ņemot vērā alkohola koncentrāciju izelpā.

Šāda prakse, kad piemēroto piespiedu darba stundu skaits par vienādiem noziedzīgiem nodarījumiem atšķiras, vērojams arī par citu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Tā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa lietā Nr. 11089016514⁷⁶ par noziedzīga nodarījuma

⁷³ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 118.lpp.

⁷⁴ Rīgas rajona tiesas 2014.gada 12.februāra spriedums lietā Nr. 11520079213. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148905.pdf> [aplūkots 2014.gada 16.martā]

⁷⁵ Cēsu rajona tiesas 2013.gada 9.septembra spriedums lietā Nr. 11400034213. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/117087.pdf> [aplūkots 2014.gada 16.martā]

⁷⁶ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014.gada 21.februāra spriedums lietā Nr.11089016514. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/150416.pdf> [aplūkots 2014.gada 21.martā]

izdarīšanu, kas paredzēts Krimināllikuma 180.panta pirmajā daļā, ar piespiedu darbu uz 60 stundām sodīja personu G. Šajā lietā konstatēts, ka persona G izdarīja zādzību nelielā apmērā, konkrēti, EUR 14.97. Par atbildību mīkstinošu apstākli tiesa atzīst personas G atzīšanos noziedzīgā nodarījumā un izdarītā nožēlošanu. Atbildību pastiprinoši apstākļi nav konstatēti. Persona G agrāk bijusi sodīta, taču sodāmība ir dzēsta. Līdzīgā lietā Liepājas tiesa (lieta Nr. 11261010814)⁷⁷ par zādzību nelielā apmērā personu A sodīja ar piespiedu darbu uz 90 stundām. Šajā lietā persona A izdarījusi zādzību nelielā apmērā, konkrēti – EUR 15.90 apmērā. Sodāmība personai ir dzēsta, par atbildību mīkstinošu apstākli atzīts apstāklis, ka apsūdzētais atzinies un nožēlo izdarīto, bet pastiprinoši apstākļi nav konstatēti. Rezultātā tiesa sodījusi personu A ar piespiedu darbu uz 90 stundām.

Ņemot vērā to, ka lietas apstākļi ir gandrīz vienādi, pat nozagto mantu vērtība abās lietās ir līdzvērtīga, tiesas piemērojušas atšķirīgu piespiedu darba stundu skaitu. Protams, atšķirība nav tik krasa un būtiska kā iepriekš aplūkotajā gadījumā, kur personas sodītas ar piespiedu darbu par Krimināllikuma 262.panta otrās daļas pārkāpumu. Saprotams, ka tiesas nevar vienmēr meklēt analogiskus spriedumus citu tiesu praksē un piemērot identisku piespiedu darba stundu skaitu, tas nebūtu iespējams un arī nepieciešams. Vērā tiek ņemti arī citi papildus apstākļi, ne tikai tas, ka noziedzīgi nodarījumi kvalificējami pēc viena panta un lietā pastāv atbildību mīkstinoši vai pastiprinoši apstākļi. Pēc sava smaguma vienādi noziedzīgi nodarījumi nekad nebūs vienādi pēc to izdarīšanas apstākļiem, pēc objekta apdraudējuma smaguma, pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas motīviem un citiem apstākļiem. Tomēr, kā jau darba autore norādījusi iepriekš, būtiska atšķirība piespiedu darba stundu skaitā par noziedzīgiem nodarījumiem, kas kvalificēti pēc viena Krimināllikuma panta un savā būtībā satur ļoti līdzīgus apstākļus, nebūtu vēlama.

Ņemot vērā iepriekš minēto, attiecībā uz piemērojamo piespiedu darba stundu skaitu atšķirībā no izdarītā noziedzīgā nodarījuma smaguma, darba autore iesaka Krimināllikuma 40.panta pirmās daļas otro teikumu papildināt, norādot, ka „piespiedu darbu kā pamatsodu nosaka uz laiku no 40-99 stundām par kriminālpārkāpumu, 100-199 stundām par mazāk smagu noziegumu un no 200-280 stundām par smagu noziegumu”.

Pēc darba autores domām, viens no problēmjaudājumiem, attiecībā uz piespiedu darba piemērošanu, ir tas, ka piespiedu darbs atkārtoti tiek piemērots vienai personai, taču persona turpina izdarīt noziedzīgus nodarījumus, neizciešot piespiedu darbu, vai arī izcieš to, bet tik un tā turpina pārkāpt likumu. Tas liecina par to, ka persona piespiedu darbu neuztver kā reālu sodu, neuztver šo sodu nopietni, līdz ar to jārod cits risinājums, nevis par nākošo noziedzīgo

⁷⁷ Liepājas tiesas 2014.gada 11.februāra spriedums lietā Nr. 11261010814. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/147896.pdf> [aplūkots 2014.gada 21.martā]

atkal noteikt sodu piespiedu darba veidā. Darba autore uzskata, ka, ja attiecīgais soda veids personai piemērots vairākas reizes un nav devis vēlamo rezultātu, nav bijis efektīvs un ar to nav sasniegts soda mērķis, personai būtu jāpiemēro cits soda veids.

Šajā sakarībā var minēt Jelgavas tiesas 2014.gada 19.februāra spriedumu lietā Nr.11221206612⁷⁸, kurā persona E apsūdzēta noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, kas paredzēti Krimināllikuma 300.panta pirmajā daļā (pārkāpums izdarīts 2012.gada 24.oktobrī) un 177.panta pirmajā daļā (pārkāpums izdarīts 2012.gada 12.novembrī). Tiesa nolēma sodīt personu E ar piespiedu darbu uz 180 stundām (daļēji saskaitot piespriestos sodus.) Lietā norādīts, ka apsūdzētā persona E agrāk ir tiesāta, pēdējo reizi 2013.gada 25.aprīlī Bauskas rajona tiesā pēc Krimināllikuma 193.panta otrās daļas, 180.panta pirmās daļas, 50.panta pirmās daļas ar piespiedu darbu uz 250 stundām.

Šādos gadījumos tiesai būtu nepieciešams izvērtēt, vai atkārtota piespiedu darba piemērošana ir labākais veids, kā sasniegt soda mērķi. Ņemot vērā, ka persona jau agrāk sodīta ar piespiedu darbu, bet turpina izdarīt noziedzīgus nodarījumus, var secināt, ka šajā gadījumā piespiedu darbs nav piemērots sods, lai turpmāk atturētu personu no likuma pārkāpšanas. Darba autore domā, ka gadījumos, ja persona jau agrāk ir sodīta ar piespiedu darbu, bet turpina izdarīt noziedzīgus nodarījumus, tai būtu jāpiemēro kāds cits soda veids.

Piemērojot sodu, tajā skaitā arī piespiedu darbu, tiesa ņem vērā dažādus apstākļus. Krimināllikuma 46.panta otrajā daļā norādīts, ka, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību. Šādu apstākļu ņemšana vērā cieši saistīta ar noziedzīgā nodarījuma individualizāciju. Soda individualizācijas princips izriet no taisnīguma principa, jo neindividualizēts sods, proti, tāds, kas noteikts, neievērojot visus lietas apstākļus un vainīgā personību, kā to prasa likums, nevar būt taisnīgs.⁷⁹ Panta trešā daļa paredz, ka, nosakot soda mēru, ņem vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. Jau padomju Krimināllikumā pastāvēja soda individualizācijas princips, kas nozīmēja to, ka, nosakot sodu, jāņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs un tā bīstamības pakāpe sabiedrībai, vainīgā personība, vainu pastiprinoši un mīkstinoši apstākļi.⁸⁰

Noziedzīga nodarījuma raksturu nosaka apdraudēto interešu (nodarījuma objekta) nozīmīgums. Nosakot nodarījuma raksturu, jāņem vērā arī vainas forma, noziedzīga

⁷⁸ Jelgavas tiesas 2014.gada 19.februāra spriedums lietā Nr. 11221206612. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/150605.pdf> [aplūkots 2014.gada 21.martā]

⁷⁹ Prozumenta A. Noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Jurista Vārds, 2009. 5.maijs, nr. 18 (561). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/191260-noziedziga-nodarijuma-raksturs-un-raditais-kaitejums/> [aplūkots 2014.gada 22.martā]

⁸⁰ Карпец И. И. Индивидуализация наказания в Советском уголовном праве. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1961. с.10.

nodarījuma izdarīšanas motīvi, apstākļi, veids, stadija, piedalīšanās raksturs un forma, kvalificējošie apstākļi utt.⁸¹ Diemžēl tiesu spriedumos vairumā gadījumu jāsastopas ar formālu norādi uz to, ka soda noteikšanā tiesa ņem vērā arī izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu, kam seko atsauce uz Krimināllikuma 7.pantu.⁸²

Tiesai jāņem vērā arī izdarītā noziedzīgā nodarījuma radītais kaitējums. Katrs noziedzīgs nodarījums rada noteiktas izmaiņas reālajā pasaulē. Ja šīs izmaiņas, kas izpaužas noteiktā Krimināllikumā aizsargātu interešu apdraudējumā likumā noteiktā apmērā, izraisa personas prettiesiska darbība vai bezdarbība, tās dēvē par noziedzīga nodarījuma sekām, rezultātu, radīto kaitējumu.⁸³ Noziedzīga nodarījuma rezultātā radušās kaitīgās sekas var izpausties divējādi: kā kaitējums, kas pakļaujas izvērtēšanai un salīdzinājumam (fizisks kaitējums, materiāls zaudējums) un kā morāla, politiska vai organizatoriska rakstura kaitējums, kas raksturīgs noziedzīgiem nodarījumiem ar formālu vai nošķeltu sastāvu, kuros nodarījums netiek saistīts ar kādu konkrētu seku iestāšanos.⁸⁴

Jāņem vērā arī vainīgā personība. Personība ir plašs jēdziens un ietver sevī daudz aspektu, kurus var vērtēt. Tādēļ tiesas un prokurora uzdevums ir rūpīgi noskaidrot vainīgā personības bioloģiskās un sociālās īpatnības.⁸⁵ Visbiežāk, nosakot piespiedu darbu, tiesas spriedumos atsaucas uz apsūdzētā fizisko stāvokli (pilngadīga, nepilngadīga persona), sociālo statusu – ģimenes stāvokli (precējies, neprecējies, šķīries, dzīvo neregistrētā laulībā, apgādībā esošās personas, strādā, nestrādā, ir vai nav pastāvīga dzīvesvieta, sastāv/nesastāv narkologa vai psihiatra uzskaitē, no darba vietas raksturots pozitīvi/negatīvi utt.), kā arī tiesisko statusu – ir vai nav agrāk sodīts, vai sodāmība ir vai ir dzēsta u.c.⁸⁶ Tiek vērtēts arī personas materiālais stāvoklis, norādot, vai un kādi ienākumi ir personai, vai ienākumi ir pastāvīgi utt.

Krimināllikuma 46.panta trešajā daļā noteikts, ka, nosakot soda mēru, ņem vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. Krimināllikuma 48.pants un 49.pants nosaka, kādi apstākļi atzīstami par atbildību mīkstinošiem un kādi – par pastiprinošiem. Jāņem vērā Krimināllikuma 48.panta otrā daļa, kas nosaka, ka bez likumā noteiktajiem par atbildību mīkstinošiem apstākļiem var tikt atzīti arī citi apstākļi, savukārt, attiecībā uz

⁸¹ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 160.lpp.

⁸² Prozumenta A. Noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Jurista Vārds, 2009. 5.maijs, nr. 18 (561). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/191260-noziedziga-nodarijuma-raksturs-un-raditais-kaitejums/> [aplūkots 2014.gada 22.martā]

⁸³ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 163.lpp.

⁸⁴ Prozumenta A. Noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Jurista Vārds, 2009. 5.maijs, nr. 18 (561). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/191260-noziedziga-nodarijuma-raksturs-un-raditais-kaitejums/> [aplūkots 2014.gada 22.martā]

⁸⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski-praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 162.lpp.

⁸⁶ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 165.lpp.

atbildību pastipriņošiem apstākļiem Krimināllikuma 48.panta trešā daļa nosaka, ka par atbildību pastipriņošu apstākli nav uzskatāms apstāklis, kas nav minēts šā panta pirmajā daļā.

Pētot tiesu praksi, darba autore secināja, ka tiesas lielākoties spriedumos norāda iepriekš minētos apstākļus. Vienmēr tiek norādīta atsauce uz Krimināllikuma 46.pantu un tam seko dažu konstatēto apstākļu uzskaitījums. Dažas tiesas spriedumos norāda ievērojami vairāk apstākļu, nekā citas. Šeit gan uzsvars liekams tieši uz to, ka tiesas tikai norāda šādu apstākļu esamību, taču visbiežāk spriedumos netiek pateikts, kā attiecīgie apstākļi ietekmē soda noteikšanu. Ar atbildību mīkstinošiem un pastipriņošiem apstākļiem problēmu nav, jo tiesas spriedumos vienmēr norāda, vai ir kādi no šiem apstākļiem vai nē, bet ja ir, tad tiek norādīts arī kādi apstākļi konkrēti pastāv attiecīgajā situācijā. Tādēļ atbildību mīkstinošo un pastipriņošo apstākļu norādei netiks pievērsta tik liela uzmanība.

Atgriežoties pie Krimināllikuma 46.panta nosacījumiem, jāmin daži tiesas spriedumi. Tā, piemēram, Tukuma rajona tiesa lietā Nr. 11390069113⁸⁷ norāda, ka saskaņā ar šī panta otro daļu, tiesa, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību. Tālāk spriedumā norādīts – persona A agrāk tiesāta vienu reizi, sodāmība dzēsta, administratīvi sodīts. Apsūdzētais nav Tukuma psihiatrijas un narkoloģijas kabinetu uzskaitē. Persona A dzīvo Kandavas pagastā, nelabiekārtotā, neremontētā dzīvoklī, bieži lieto alkoholu, alkohola reibumā ir agresīvs, nerūpējas par saviem bērniem. Kandavas novada domes raksturojumā norādīts, ka A apguvis metinātāja profesiju, izpelnījies atzinību kā sava amata meistars, pēc dabas kluss, iecietīgs, sabiedriskās kārtības pārkāpumi nav konstatēti.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa lietā Nr. 11091072013⁸⁸ arī atsaucas uz Krimināllikuma 46.pantu, pēc kura seko informācija, ka, pārbaudot apsūdzētā personību, noskaidrots, kad persona dzimusi, ka šī persona ir Latvijas Republikas pilsonē ar desmit klašu izglītību, strādā, neprecējusies, agrāk nav tiesāta, nav narkoloģijas un psihiatrijas dienestu uzskaitē.

Ventspils tiesa lietā Nr. 11151064412⁸⁹, kurā persona A izdarījusi Krimināllikuma 185.panta pirmās daļas pārkāpumu (svešas mantas tīša iznīcināšana) norādījusi, ka, nosakot soda veidu un mēru, saskaņā ar Krimināllikuma 46.pantu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, apsūdzētā personību un viņa attieksmi pret izdarīto. Tālāk tiesa norādījusi, ka persona A agrāk vairākkārt sodīta, sastāv Ventspils Narkoloģisko

⁸⁷ Tukuma rajona tiesas 2014.gada 13.februāra spriedums lietā Nr.11390069113. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148321.pdf> [aplūkots 2014.gada 21.martā]

⁸⁸ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2014.gada 12.februāra spriedums lietā Nr. 11091072013. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148907.pdf> [aplūkots 2014.gada 23.martā]

⁸⁹ Ventspils tiesas 2014.gada 18.februāra spriedums lietā Nr. 11151064412. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/149168.pdf> [aplūkots 2014.gada 22.martā]

slimnieku un atkarību izraisīto vielu lietotāju reģistrā un Ventspils Psihoneiroloģisko traucējumu un psihisko slimību reģistra uzskaitē, personai piešķirts bezdarbnieka statuss, ir deklarētā dzīvesvieta, apgādājamo nav.

Kā redzams, visos tiesu spriedumos norādīti personību raksturojoši apstākļi. Visvairāk apstākļu par apsūdzētā personību norādījusi Tukuma tiesa. Taču neviena tiesa tā arī nepasaka, kā tieši šie personību raksturojošie apstākļi ietekmē soda noteikšanu. Attiecībā uz noziedzīga nodarījuma raksturu un ar noziedzīgo nodarījumu izdarīto kaitējumu neviena tiesa nav norādījusi abus šos apstākļus. Ir tikai norāde uz Krimināllikuma 46.pantu, pasakot, ka tiek ņemts vērā gan noziedzīgā nodarījuma raksturs, gan arī radītais kaitējums, taču plašāk šo apstākļu esamība netiek izskaidrota. Darba autore secina, ka tiesām, atsaucoties uz Krimināllikuma 46.pantu, būtu jānorāda konkrēti apstākļi, kas tiek ņemti vērā un jāpasaka, kā tieši šie apstākļi ietekmē apsūdzētajam piemērojamā soda veidu un mēru.

Skatot piespiedu darbu kā alternatīvu brīvības atņemšanai, darba autore novēroja, ka tiesas praksē pamato, kādēļ attiecīgajā situācijā personai lietderīgāk un labāk būtu piemērot piespiedu darbu, nevis brīvības atņemšanas sodu. Tā, piemēram, Valmieras rajona tiesa lietā Nr.11130076013⁹⁰, kurā persona A notiesāta ar piespiedu darbu uz 160 stundām par Krimināllikuma 180.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, norādīja, ka prokurores pieprasītais brīvības atņemšanas sods uz 4 mēnešiem, nosacīti uz pārbaudes laiku uz 6 mēnešiem neatbilst apsūdzētā personībai un viņa raksturojošiem datiem. Tiesa šajā lietā atzīst, ka, lai sasniegtu soda mērķi, personai A piemērojams piespiedu darbs, kas ir adekvāts izdarītajam mazāk smagam noziegumam un, atbilstoši apsūdzētā personībai, audzinošāks par citiem Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas sankcijā paredzētajiem sodiem. Savukārt, Gulbenes rajona tiesa lietā Nr.11170008514⁹¹ personai B par Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas pārkāpumu piemēroja piespiedu darbu uz 100 stundām norādot, ka izraugot šādu soda veidu var sasniegt arī kriminālsoda mērķi, tāpēc nav nepieciešams personai B piemērot brīvības atņemšanas sodu. Tajā pašā laikā, vienmēr tiek argumentēts arī tas, kāpēc piemērot piespiedu darbu, nevis naudas sodu. Visbiežāk šī argumentācija saistīta tieši ar personas mantisko stāvokli. Tā, piemēram, Jēkabpils rajona tiesa 2014.gada 13.februārī lietā Nr.11210077613⁹², kurā vainīgais tika apsūdzēts pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas, norādīja, ka soda mērķis tiks sasniegts, nosakot sodu piespiedu darba veidā, jo nav lietderīgi šajā gadījumā piemērot ne brīvības atņemšanas sodu,

⁹⁰ Valmieras rajona tiesas 2014.gada 27.marta spriedums lietā Nr. 11130076013. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/154455.pdf> [aplūkots 2014.gada 9.maijā]

⁹¹ Gulbenes rajona tiesas 2014.gada 19.marta spriedums lietā Nr.11170008514. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/153035.pdf> [aplūkots 2014.gada 9.maijā]

⁹² Jēkabpils rajona tiesas 2014.gada 13.februāra spriedums lietā Nr.11210077613. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148318.pdf> [aplūkots 2014.gada 4.martā]

ne īslaicīgas brīvības atņemšanas sodu, bet naudas soda piemērošana nav iespējama, jo apsūdzētajam nav tik pietiekamu ienākumu, lai šāda veida sodu varētu izpildīt (ņemot vērā to, ka vainīgais ir bezdarbnieks). Liepājas tiesa 2014.gada 12.februārī lietā Nr. 11261122313⁹³ par šāda paša pārkāpuma izdarīšanu arī sodīja vainīgo personu ar piespiedu darbu. Lietā norādīts, ka apsūdzētā mēneša ienākumi ir EUR 600, no kuriem EUR 140 ik mēnesi tiek maksāti uzturlīdzekļos. Līdz ar to, tiesa norāda, ka apsūdzētā mantiskais stāvoklis nepieļauj piemērot sodu naudas soda veidā, jo šī soda piemērošanas gadījumā tas ietekmēs viņa apgādībā esošo personu un var tikt neizpildīts. Savukārt, piemērot brīvības atņemšanas sodu nav lietderīgi. Saldus rajona tiesa lietā Nr. 11360050013⁹⁴ norāda uz apstākli, ka apsūdzētā persona nestrādā algotu darbu, līdz ar to nav mērķtiecīga naudas soda piemērošana, jo apsūdzētās personas materiālais stāvoklis liedz šai personai nomaksāt naudas sodu un šāda sprieduma izpilde būtu apgrūtināta.

Darba autore uzskata, ka piespiedu darbs tiek izmantots kā alternatīva ne tikai brīvības atņemšanas sodam, bet arī naudas sodam. Rodas jautājums, kā būtu risināma situācija, kad tiesa uzskatītu brīvības atņemšanas sodu par nelietderīgu, taču vainīgā veselības stāvoklis liegtu tam veikt fizisku darbu, bet materiālais stāvoklis – apmaksāt naudas sodu. Darba autore uzskata, ka šādā gadījumā risinājums varētu būt nosacīta notiesāšana.

Vērtējot piespiedu darbu salīdzinājumā ar naudas sodu, jāpiekrīt viedoklim, ka piespiedu darbam kā soda veidam par labu liecina tas, ka no soda izpildes necieš vainīgās personas tuvinieki, jo tikai viņš pats var paveikt piespriesto darbu un tādējādi izciest sodu. Savukārt, ja tiek piespriests naudas sods, bieži cieš arī ģimene.⁹⁵

Darba autoresprāt, pozitīvi vērtējams tas, ka tiesa pievērš uzmanību apsūdzētās personas materiālajam stāvoklim, tādējādi izvairoties no situācijas, kad personai tiek piemērots sods, kura izpilde būtībā nav iespējama un var kaitēt, piemēram, šīs personas bērnu labklājībai.

Attiecībā uz piespiedu darba izpildes organizāciju un kontroli, Latvijas Soduzpildes kodekss, kā arī Ministru kabineta 2010.gada 9.februāra noteikumi Nr.119 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – piespiedu darbs - izpildi”⁹⁶ (turpmāk – MK

⁹³ Liepājas tiesas 2014.gada 12.februāra spriedums lietā Nr. 11261122313. Pieejams:

<http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148711.pdf> [aplūkots 2014.gada 4.martā]

⁹⁴ Saldus rajona tiesas 2014.gada 17.februāra spriedums lietā Nr. 11360050013. Pieejams:

<http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148929.pdf> [aplūkots 2014.gada 22.martā]

⁹⁵ Reitere V. Par piespiedu darbu kā ieslodzījuma alternatīvu. Jurista Vārds, 2001. 2.oktobris, nr.29 (222).

Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=54297> [aplūkots 2014.gada 6.martā]

⁹⁶ Ministru Kabineta 2010.gada 9.februāra noteikumi Nr.119. Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – piespiedu darbs - izpildi. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=205060> [aplūkots 2014.gada 9.martā]

noteikumi) un Valsts probācijas dienesta 2003.gada 18.decembra likums⁹⁷ nosaka, ka piespiedu darba izpildi organizē Valsts probācijas dienests. Saskaņā ar MK noteikumu 4.punktu, piespiedu darba izpildi organizē tā dienesta teritoriālā struktūrvienība, kuras darbības teritorijā atrodas probācijas klienta deklarētā dzīvesvieta. Šo pašu noteikumu 5.punkts paredz izņēmumu, ka gadījumā, ja nav deklarētās dzīvesvietas, noziedzīgā nodarījuma izdarītājs norāda to dzīvesvietu, kuras teritorijā viņš apņemas izciest sodu. Savukārt, 6.punkts regulē gadījumu, kad noziedzīgā nodarījuma izdarītājs regulāri uzturas ārpus deklarētās dzīvesvietas, nosakot, ka tad piespiedu darbu organizē cita struktūrvienība, pamatojoties uz likumpārkāpēja iesniegumu. Lai arī ir paredzēti šādi izņēmumi, kā norādīts jau iepriekš darbā, par dzīvesvietas apvidu uzskatāms tieši deklarētās dzīvesvietas apvidus.

Pēc tam, kad persona notiesāta ar piespiedu darbu, Latvijas Soduzpildes kodeksa 133.panta pirmā daļa nosaka pienākumu notiesātajam desmit darba dienu laikā no tiesas sprieduma spēkā stāšanās dienas pieteikties piespiedu darba izpildes institūcijā. MK noteikumu 8.punkts nosaka, ka personai, kas ierodas dienesta struktūrvienībā, amatpersona izskaidro piespiedu darba izpildes nosacījumus un kārtību. 2010.gadā veiktajā probācijas klientu aptaujā norādīts, ka nozīmīga loma notiesātā informēšanā par piespriesto sodu un tā izpildes procesu ir arī tiesai un prokuroram, ar kuriem klients saskaras vēl pirms viņš nonāk dienestā.⁹⁸ Aptaujas dati liecina, ka 78.7% ar piespiedu darbu notiesāto personu uzskata, ka tiesa vai prokurors ir tos pienācīgi informējusi par to, kas ir piespiedu darbs. Darba autore domā, ka tiesas vai prokurora palīdzība, sniedzot informāciju par soda būtību, ir noderīga un nepieciešama, jo tādējādi tiek atvieglots tālākais piespiedu darba organizēšanas process. Ja notiesātais, ierodoties dienestā, jau ir informēts par tam piemērotā soda būtību, tas atvieglo sodītās personas un attiecīgās amatpersonas sadarbību, savstarpēju komunikāciju un veicina ātrāku piespiedu darba uzsākšanas procesu, kā arī efektīvāku tā norisi. Jo vairāk persona ir informēta, jo mazāk pārkāpumu un neskaidrību soda izpildes gaitā varētu rasties.

Latvijas Soduzpildes kodeksa 133.panta otrā daļa nosaka sankciju gadījumā, ja notiesātais, lai izvairītos no soda izciešanas, noteiktā termiņā nepiesakās piespiedu darba izpildes institūcijā. Tādā gadījumā notiesāto rakstveidā brīdina par piespiedu darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. No tā izriet, ka brīdinājums tiek izteikts, ja persona nepiesakās soda izciešanai, lai no šī soda izvairītos – tātad – lai apzināti nepildītu tai uzlikto sodu. Taču, var rasties situācijas, kad persona nepiesakās piespiedu darba izpildei nevis tādēļ,

⁹⁷ Valsts probācijas dienesta likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=82551> [aplūkots 2014.gada 23.martā]

⁹⁸ Zavackis A., Zīverte L., Luļe Z. Probācijas klientu viedoklis par uzraudzības un piespiedu darba izpildes organizēšanu Valsts probācijas dienestā. Pētījuma ziņojums. Rīga: [b.i.], 2011, 25.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/peet_nodala_klientu_viedokli_gala_zinojums_2011.docx [aplūkots 2014.gada 1.martā]

lai izvairītos, bet gan, piemēram, sakarā ar neparedzētiem apstākļiem. Darba autore uzskata, ka šādi apstākļi var būt, piemēram, notiesātā ievietošana slimnīcā. Šādā gadījumā notiesātajam būtu jāievēro Latvijas Sodu izpildes kodeksa 135.panta nosacījumi, kas nosaka notiesātajam pienākumu paziņot piespiedu darba izpildes institūcijai, ja tas slimības vai citu viņam svarīgu iemeslu dēļ nav spējīgs veikt darbu. No panta satura izriet, kas tas regulē gadījumus, kad notiesātais jau ir uzsācis piespiedu darba izpildi, bet slimības vai citu svarīgu iemeslu dēļ ir spiest to pārtraukt. Šos noteikumus vajadzētu ievērot arī gadījumā, kad notiesātais vēl nav uzsācis darba veikšanu, bet šādu apstākļu dēļ kavē pieteikšanās termiņu piespiedu darba izpildes institūcijā.

Pēc tam, kad ar piespiedu darbu notiesātā persona piesakās piespiedu darba izpildes institūcijā, MK noteikumu 9.punkts nosaka, ka piespiedu darba izpildes institūcijas amatpersona izvēlas darba devēju, ņemot vērā pašvaldībām nepieciešamos prioritāro darbus, notiesātā sodāmību, izglītību, prasmes, veselības stāvokli un vecumu, vienojas par vietu un laiku, kad probācijas klients var ierasties pie darba devēja, un sastāda norīkojumu par piespiedu darba veikšanu pie konkrētā darba devēja. 24.punkts paredz piespiedu darba izpildes institūcijas amatpersonai tiesības piespiedu darba izpildes laikā norīkot notiesāto personu pie cita darba devēja, ja tas var veicināt efektīvāku piespiedu darba izpildi. Darba autore uzskata, ka šāda situācija var rasties, piemēram, ja notiesātais maina dzīvesvietu un piekļuve noteiktajai piespiedu darba izpildes vietai kļūst apgrūtināta vai neiespējama.

MK noteikumu 14.punkts nosaka, ka piespiedu darba izpildes institūcijas amatpersonas sastādītā norīkojuma norādītajā datumā un laikā notiesātā persona un piespiedu darba izpildes institūcijas amatpersona ierodas pie darba devēja, bet 15.punkts paredz, ka pirms piespiedu darba izpildes uzsākšanas amatpersona sastāda darba grafiku, saskaņojot to ar darba devēju un notiesāto. Kā redzams, piespiedu darba uzsākšanas procesā tiek iesaistītas visas puses – gan notiesātais, gan piespiedu darba izpildes institūcijas amatpersona, gan arī darba devējs. Darba autore domā, ka šāda iesaistīšanās un visu pušu viedokļu saskaņošana nodrošina efektīvāku piespiedu darba uzsākšanu un arī turpmāko izpildi.

Pēc tam, kad ir sastādīts darba grafiks, notiesātais var uzsākt piespiedu darba izpildi. Latvijas Sodu izpildes kodeksa 136.pants paredz noteikumus, kas attiecināmi uz piespiedu darba izciešanas laiku. Notiesāto drīkst nodarbināt darbadienās ne vairāk par divām stundām, bet ar viņa piekrišanu – ne vairāk par četrām stundām no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un ne vairāk par astoņām stundām brīvdienās un svētkus dienās. Attiecīgi, ja notiesātais nestrādā un nemācās, viņu var nodarbināt saskaņā ar vispārējiem darba tiesisko attiecību noteikumiem – līdz astoņām stundām dienā. Nedēļā notiesātajam jānostrādā ne mazāk par 12

stundām, bet gadījumā, ja piespiedu darba izpildes institūcija nevar regulāri nodrošināt notiesātos ar darbu, viņus piespiedu darbā drīkst nodarbināt arī mazāk par 12 stundām nedēļā.

Veicot piespiedu darbu, gan notiesātajai personai, gan piespiedu darba izpildes institūcijai un tās amatpersonai, gan arī darba devējam piešķirtas attiecīgas tiesības un uzlikti pienākumi. Ar piespiedu darbu notiesāto personu pienākumus nosaka Latvijas Soduzpildes kodeksa 135.pants. Notiesātajam ir pienākums: 1) ievērot darbavietā pieņemtos iekšējās kārtības noteikumus, darba disciplīnu, darba drošības un aizsardzības noteikumus, godprātīgi veikt uzdoto darbu, izpildīt darba devēja norādījumus, katru dienu nostrādāt noteikto stundu skaitu; 2) paziņot piespiedu darba izpildes institūcijai, ja slimības vai citu svarīgu iemeslu dēļ notiesātais nav spējīgs veikt darbu; 3) ievērot aizliegumu izbraukt no valsts bez piespiedu darba izpildes institūcijas piekrišanas; 4) ierasties piespiedu darba izpildes institūcijā tās noteiktajā laikā; 5) soda izciešanas laikā neatrasties piespiedu darba izpildes institūcijā un piespiedu darba izpildes vietā alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu reibumā.

Attiecībā uz aizliegumu izbraukt no valsts bez piespiedu darba izpildes institūcijas atļaujas, MK noteikumu 50.punkts nosaka, ka gadījumā, ja notiesātajam rodas nepieciešamība izbraukt no valsts, notiesātais piespiedu darba izpildes institūcijai iesniedz rakstisku iesniegumu ar lūgumu atļaut izbraukt no valsts, savukārt amatpersonai jāsniedz atbilde saprātīgā termiņā, ņemot vērā iesniegumā minētā jautājuma risināšanas steidzamību, bet ne vēlā kā 10 darbdienu laikā pēc iesnieguma saņemšanas. Darba autore uzskata, ka piespiedu darba izpildes institūcijas amatpersonai šāds iesniegums būtu jāizskata nekavējoties, lai attiecīgi varētu lemt, vai iesniegumā norādītie iemesli atzīstami par steidzamiem. Maksimālais atbildes termiņš būtu jāpieļauj tikai gadījumos, kad lūgumā norādītie iemesli ir acīmredzami mazsvarīgi.

Notiesātais soda izciešanas laikā piespiedu darba izpildes institūcijā un piespiedu darba izpildes vietā nedrīkst atrasties alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu reibumā. Šāds noteikums liekas pašsaprotams, taču jāņem vērā, ka bieži vien notiesātās personas ir personas ar atkarību problēmām. Kā intervijā darba autorei norādījusi Valsts probācijas dienesta Balvu teritoriālās struktūrvienības amatpersona, personas ar alkohola problēmām vienmēr ir bijusi viena no problēmgrupām piespiedu darba izpildē. Tāds pats viedoklis izteikts arī 2007.gada pētījumā par piespiedu darba nozīmi sociālās atstumtības mazināšanā, kurā Valsts probācijas dienesta darbinieki norādījuši, ka visproblēmātiskākā likumpārkāpēju grupa gan saskarsmes, gan piespiedu darba izpildes ziņā ir cilvēki ar atkarību no alkohola vai narkotiskām vielām.⁹⁹

⁹⁹ Žabko O., Izāks Dz., Kāpiņa L., Lūse D., Medne I., Mihejeva V. Piespiedu darba nozīme sociālās atstumtības mazināšanā. Rīga: Factum, 2007, 64.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_20darba_20nozime.pdf [aplūkots 2014.gada 23.martā]

Šādas personas bieži vien nespēj ievērot aizliegumu atrasties piespiedu darba izpildes institūcijā un piespiedu darba izpildes vietā alkohola reibumā. Turklāt, šo personu darbs bieži vien ir nekvalitatīvs, tiek kavēts vai vispār netiek veikts. Pēc darba autores domām, ja personas, kuras ir atkarīgas no alkohola, narkotiskajām vai psihotropajām vielām, vairākkārt šī iemesla dēļ pārkāpj piespiedu darba izpildes nosacījumus, nespēj veikt darbu pietiekami kvalitatīvi vai vispār neveic darbu, šādām personām piemērotāks sods būtu nosacīta notiesāšana, uzliekot par pienākumu notiesātajam pienākumu ārstēties no šo vielu atkarības. Krimināllikuma 55.panta septītā daļa paredz, ka nosacīti notiesājot, tiesa var uzlikt notiesātajam, kas izdarījis noziedzīgu nodarījumu alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības dēļ, pienākumu ārstēties no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības, ja viņš tam piekrīt. Tātad, šis pants paredz iespēju uzlikt pienākumu ārstēties tikai tad, ja pats noziedzīgais nodarījums ir izdarīts alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības dēļ, turklāt, lai šāda ārstēšanās būtu iespējama, nepieciešama notiesātā piekrišana. Savukārt, šī paša panta sestajā daļā uzskaitīti citi pienākumi, kurus tiesa var uzlikt notiesātajam, nosacīti notiesājot, sestajā punktā paredzot, ka tiesa var uzlikt notiesātajam ievērot nosacījumus, kurus tā atzīst par nepieciešamiem soda mērķa sasniegšanai. Tātad, par šādiem nosacījumiem var tikt atzīti jebkādi nosacījumi, kuri, pēc tiesas ieskata, palīdzētu sasniegt soda mērķi. Pienākumam, ko uzliek tiesa, jābūt reāli izpildāmam.¹⁰⁰ Darba autoresprāt, šāds nosacījums var būt arī pienākuma uzlikšana ārstēties no alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu atkarības. Attiecībā uz notiesātā piekrišanu, darba autore uzskata, ka piekrišana šādā gadījumā nav nepieciešama, ņemot vērā labumu, ko no šādas ārstēšanās var iegūt.

Īpaši būtu jāņem vērā gadījumi, kad persona, kurai ir alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu atkarība un kura jau agrāk ir sodīta ar piespiedu darbu un atkarības dēļ nav spējusi pilnvērtīgi izpildīt tai noteikto sodu. Tieši šādām personām, ja tās izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu un tiesa uzskata, ka reāla brīvības atņemšana ir pārāk bargs sods un arī naudas soda piemērošana nav iespējama, vislietderīgākais sods būtu nosacīta notiesāšana, uzliekot pienākumu ārstēties no attiecīgās atkarības. Tas palīdzētu sasniegt soda mērķi. Ar šādu sodu varētu panākt notiesātās personas turpmāku atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, notiesātā dzīves apstākļu uzlabošanas, tiktu aizsargāta arī sabiedrības drošība.

Notiesātajam, veicot piespiedu darbu, saskaņā ar Latvijas Sodu izpildes kodeksa 133.pantu, ir tiesības prasīt, lai Valsts probācijas dienests sedz notiesātajam ar ierašanos piespiedu darba izpildes institūcijā un piespiedu darba veikšanu saistītos transporta

¹⁰⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski-praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 194.lpp.

izdevumus, ja notiesātais ir nepilngadīgs, notiesātajam ir piešķirts trūcīgas personas statuss vai šāds statuss ir piešķirts notiesātā ģimenei. Šādos gadījumos MK noteikumu 26.punkts nosaka, ka, lai tiktu segti izdevumi par sabiedriskā transporta izmantošanu, notiesātais iesniedz attiecīgajā struktūrvienībā rakstisku iesniegumu un sabiedriskā transporta izmantošanu apliecinošus dokumentus. Attiecīgi šī punkta apakšpunkti nosaka termiņus, kādos jāiesniedz iesniegums un nepieciešamie dokumenti. 27.punkts nosaka, ka, ja iesniegtie dokumenti ir pamatoti, izdevumi tiek segti 30 dienu laikā pēc 26.punktā minēto dokumentu saņemšanas.

No iepriekš minētā izriet, ka, Valsts probācijas dienests nesedz notiesātajam ar transporta izmantošanu saistītos izdevumus pēc savas iniciatīvas. Tās ir notiesātā tiesības prasīt šo izdevumu atlīdzināšanu, izpildot 26.punktā minētās prasības noteiktajos termiņos. Darba autore uzskata, ka notiesātais, uzsākot piespiedu darbu, būtu jāinformē par šādām tiesībām un termiņiem, kuros tiesības izlietojamas.

Latvijas Sodū izpildes kodeksa 134.panta otrā daļa uzskaita piespiedu darba izpildes institūcijas pienākumus pēc rīkojuma par sprieduma izpildi un sprieduma noraksta (kopijas) saņemšanas: 1) kontrolēt, kad notiesātais ierodas pieteikties soda izciešanai; 2) reģistrēt soda izciešanai pieteikušos notiesāto; 3) izskaidrot notiesātajam soda izciešanas nosacījumus un kārtību; 4) izsniegt notiesātajam norīkojumu pie darba devēja vai konkrēta darba veikšanai; 5) noslēgt līgumu ar darba devēju par notiesātā iesaistīšanu piespiedu darbā; 6) kontrolēt, kā notiesātais veic darbu, un saņemt informāciju par to no attiecīgā darba devēja; 7) uzskaitīt nostrādātās stundas; 8) ja notiesātais izvairās no soda izciešanas – sagatavot un iesniegt rajona (pilsētas) tiesai iesniegumu par nepieciešamību aizstāt sodu; 9) pēc sprieduma izpildīšanas paziņot par to tiesai, kas taisījusi spriedumu. Papildus šiem pienākumiem, MK noteikumu 28.punkts nosaka, ka dienesta amatpersonai jāpārlicinās arī par to, vai notiesātais ir iepazīstināts ar darba aizsardzības un darba kārtības noteikumiem, kā arī, saskaņā ar šo noteikumu 29.punktu, dienests kontrolē, kā notiesātais veic darbu, sazinoties ar darba devēju un ierodoties piespiedu darba izpildes vietā. Pēc tam, kad izpildīts tiesas nolēmums vai prokurora priekšraksts par sodu, amatpersona sagatavo paziņojumu par piespiedu darba izpildi un ne vēlāk kā triju darbdienu laikā nosūta to ierakstītā vēstulē vai iesniedz tiesai vai prokuratūrai, vēl vienu eksemplāru pievieno notiesātās personas lietai, kā arī pēc šī personas lūguma izsniedz vai nosūta tai vienu eksemplāru.

Kā redzams, Valsts probācijas dienestam piespiedu darba izpildē jāveic daudz funkcijas. Protams, ka norādīto pienākumu uzskaitījums nav izsmeļošs, pastāv vēl daudz pienākumu un nianSES, kurām probācijas dienesta darbiniekiem jāpievērš uzmanība, organizējot un kontrolējot kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi. 2010.gadā veiktajā

pētījumā par probācijas klientu viedokli par uzraudzības un piespiedu darba izpildes organizēšanu Valsts probācijas dienestā, 91.8% aptaujāto norādījuši, ka kopumā probācijas darbinieki ir zinoši un labi pilda savu darbu. 85% aptaujāto norāda, ka no probācijas darbinieka puses izjūt pozitīvu attieksmi pret sevi.¹⁰¹ 2006.gadā tika veikta piespiedu darba mērķa grupas izpēte, kurā piespiedu darba veicēji vērtēja probācijas dienestu un tā darbiniekus. Gandrīz divas trešdaļas (64%) aptaujāto Valsts probācijas dienesta darbībai devuši visaugstāko vērtējumu. Kopumā pozitīvi dienesta darbību vērtē 86% aptaujāto, vērtējot to kā „ļoti labu” vai „drīzāk labu”. Vēl pozitīvāk aptaujātie piespiedu darba veicēji vērtējuši dienesta darbinieku, kurš organizēja piespiedu darba izpildi. 94% dienesta darbiniekus vērtējuši pozitīvi (atbildes „ļoti labi” un „drīzāk labi” kopā).¹⁰²

No iepriekš aplūkotā var secināt, ka Valsts probācijas dienests kā institūcija un arī dienesta amatpersonas kvalitatīvi un efektīvi veic savu darbu. Darba autore uzskata, ka uzkrātā pieredze kopš Valsts probācijas dienesta izveides 2003.gadā gadu gaitā ir izveidojusi kvalitatīvu kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildes un organizācijas institūciju.

Darba devēju galvenā motivācija, uzsākot sadarbību ar Valsts probācijas dienestu un nodarbinot notiesātos, ir bezmaksas darbaspēka pieejamība.¹⁰³ Saņemot bezmaksas darbaspēku, attiecīgi darba devējam tiek uzlikti arī pienākumi. Latvijas Sodū izpildes kodeksa 135.pants nosaka, ka darba devējs ierāda notiesātajam darbu, kuru tas var veikt no darba un mācībām brīvajā laikā un: 1) rada notiesātajam darba aizsardzības prasībām atbilstošus darba apstākļus, iepazīstina viņu ar darba aizsardzības un darba kārtības noteikumiem; 2) apgādā notiesāto ar darba veikšanai nepieciešamajiem darbarīkiem un instrumentiem; 3) uzrauga, kā notiesātais veic ierādīto darbu. Darba devējs arī informē piespiedu darba izpildes institūciju par katra notiesātā nostrādāto stundu skaitu vai par izvairīšanos no soda izciešanas.

2010.gada pētījuma dati liecina, ka lielākais vairums darba devēju ir iepazīstinājuši notiesātos ar darba drošības noteikumiem (81.4%) un nodrošinājuši ar darbam nepieciešamajiem rīkiem un aizsarglīdzekļiem (86%). Tāpat vairums piespiedu darba veicēju (63.2%) saņēmuši uzslavas no darba devēja.¹⁰⁴

¹⁰¹ Zavackis A., Zīverte L., Ļuļe Z. Probācijas klientu viedoklis par uzraudzības un piespiedu darba izpildes organizēšanu Valsts probācijas dienestā. Pētījuma ziņojums. Rīga: [b.i.], 2011, 27.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/peet_nodala_klientu_viedokli_gala_zinojums_2011.docx [aplūkots 2014.gada 1.martā]

¹⁰² Piespiedu darba mērķa grupas izpēte. Rezultātu pārskats. Rīga: Factum, 2006, 7.lpp. Pieejams: www.probacija.lv/page.php?id=53 [aplūkots 2014.gada 26.martā]

¹⁰³ Žabko O., Izāks Dz., Kāpiņa L., Lūse D., Medne I., Mihejeva V. Piespiedu darba nozīme sociālās atstumtības mazināšanā. Rīga: Factum, 2007, 109.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_20darba_20nozime.pdf [aplūkots 2014.gada 23.martā]

¹⁰⁴ Zavackis A., Zīverte L., Ļuļe Z. Probācijas klientu viedoklis par uzraudzības un piespiedu darba izpildes organizēšanu Valsts probācijas dienestā. Pētījuma ziņojums. Rīga: [b.i.], 2011, 35.lpp. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/peet_nodala_klientu_viedokli_gala_zinojums_2011.docx [aplūkots 2014.gada 1.martā]

4. PIESPIEDU DARBS ĀRVALSTĪS

Daudzās valstīs jau ilgus gadus pastāv joprojām risināma problēma, kas saistīta ar pārāk lielu ieslodzīto skaitu. Cilvēki turpina izdarīt noziedzīgus nodarījumus, bet cietumos vairs nav vietas jauniem likumpārkāpējiem. Jaunu cietumu izveidošana prasa daudz laika un ievērojamus resursus, kamēr jauni noziedzīgi nodarījumi tiek izdarīti nemitīgi. Lielais personu skaits cietumos ir valstīm neizdevīgs, tāpēc cietumu pārapdzīvotības un neizdevīguma jautājumu gadu gaitā valstis mēģinājušas atrisināt, kā vienu no risinājumiem paredzot ieviest savās sodu sistēmās alternatīvos sodus, tajā skaitā arī piespiedu darbu (citās valstīs pazīstamu kā sabiedriskos darbus, darbu sabiedrības interesēs, obligātos darbus u.t.t.).

Šāda problēma skar arī Lielbritāniju. Sabiedrisko darbu ieviešana Lielbritānijā tiek saistīta ar lielo ieslodzīto skaitu cietumos pagājušā gadsimta septiņdesmitajos gados.¹⁰⁵ Šajā laikā Lielbritānijā arī tika ieviests sabiedrisko darbu institūts. 1973.gadā stājās spēkā „Powers of Criminal Courts Act”.¹⁰⁶ Šis likums noteica, ka personai, kas vecāka par 17 gadiem, ja tā atzīta par vainīgu nozieguma izdarīšanā, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods, tiesa var izdot pavēli, uzliekot vainīgajam pienākumu veikt pašvaldībā darbu bez atlīdzības tik stundas, cik noteikusi tiesa, ja persona piekrīt šādam sodam. Stundu skaits, ko var noteikt tiesa, ir no 40 līdz 240 stundām.¹⁰⁷

Kā redzams, atšķirībā no Latvijas, Lielbritānijā sabiedriskos darbus personai tiesa var noteikt tikai ar šīs personas piekrišanu. Kā jau iepriekš darbā norādīts, darba autore uzskata, ka arī Latvijā tiesām atsevišķos gadījumos būtu lietderīgi izprasīt personas piekrišanu un viedokli par piespiedu darba piemērošanu. Tāpat neliela atšķirība vērojama arī piemērojamo stundu apjomā, jo Latvijā maksimālais piespiedu darba stundu skaits nosakāms līdz pat 280 stundām.

Kad sabiedriskos darbus ievieša kā alternatīvu brīvības atņemšanai, pētījumi drīz vien parādīja, ka apmēram tikai puse no piespriestajiem sabiedriskajiem darbiem kalpoja kā alternatīva brīvības atņemšanas sodam. No 1980.gada līdz 2000.gadam sabiedriskie darbi Anglijā un Velsā vairāk bija kā alternatīva naudas sodam, nevis brīvības atņemšanai. Ieslodzīto skaits šajā laikā palielinājās no 17% līdz 30%. Arī sabiedrisko darbu piemērošanas gadījumu skaits palielinājās. Vienīgais, kas samazinājās, bija naudas soda piemērošanas

¹⁰⁵ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 243.lpp.

¹⁰⁶ Powers of Criminal Courts Act. Pieejams:

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/62/pdfs/ukpga_19730062_en.pdf [aplūkots 2014.gada 2.aprīlī]

¹⁰⁷ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 243.lpp.

gadījumi.¹⁰⁸ Lai arī sabiedrisko darbu piemērošanas biežums palielinājās, tas nedeva vēlamu rezultātu un nesamazināja ieslodzīto skaitu cietumos. 2002.gada maijā notiesāto skaits Anglijā un Velsā sasniedza 71'000, kas bija par 5'000 vairāk, nekā 2001.gadā.¹⁰⁹

1982.gadā Criminal Justice Act šo sodu attiecināja arī uz nepilngadīgajām personām, kas izdarījušas noziegumu, par kuru var piemērot ieslodzījumu, nosakot, ka „bezmaksas pakalpojumi sabiedrības labā” var tikt noteikti uz laiku no 40 līdz 120 stundām, ja tam piekrīt nepilngadīgais. Tādējādi, nepilngadīgajiem maksimālais piemērojamo sabiedrisko darba stundu skaits ir uz pusi mazāks, nekā personām, kas sasniegušas pilngadību.

1991.gada Criminal Justice Act radīja iespēju plašāk noteikt jauno soda veidu, būtiski ierobežojot ieslodzījuma piemērošanas robežas. Šis likums pamatā saglabāja iepriekšējo likumu noteiktos „bezmaksas pakalpojumus sabiedrības labā” piemērošanas nosacījumus un kārtību, bet attiecināja tos uz vismaz 16 gadus sasniegušām personām.¹¹⁰

2003.gada Criminal Justice Act¹¹¹ noteica, ka veikt darbu bez atlīdzības personai var noteikt no 40 līdz 300 stundām, tādējādi iepriekšējo 240 stundu maksimālo robežu palielinot par 60 stundām. Šis likums reorganizēja sodu grupu, kas ierobežoja personas tiesības un intereses, bet nebija saistīta ar izolāciju no sabiedrības un ko varētu dēvēt par „sodiem sabiedrības interesēs”. Sods sabiedrības interesēs tiek noteikts kā alternatīva brīvības atņemšanai vai naudas sodam un kā sods attiecīgu normu sankcijās netiek paredzēts. Šo sodu tiesa praktiski var noteikt brīvības atņemšanas vietā par jebkuru noziegumu izņemot 2003.gada likumā paredzētus gadījumus.¹¹²

Sods sabiedrības interesēs Lielbritānijā paredz veikt tādus darbus, kā, piemēram, sabiedrisko centru restaurēšana, ēku attīrīšana no grafiti zīmējumiem, parku un baznīcu apkārtnes uzkopšana un citus darbus. Veicot šādus darbus, personām, kas tos veic, jāvelk spilgti oranžas atstarojošās vestes.¹¹³ Darba autorei likās interesants fakts, ka Lielbritānijā tiek ņemts vērā sabiedrības viedoklis, nosakot darbus, kas jāveic likumpārkāpējiem. Cilvēki paši var izvēlēties, viņuprāt, noderīgākos un nepieciešamākos darbus, kurus pēc tam arī veic likumpārkāpēji.¹¹⁴ Šāda prakse vērtējama pozitīvi, jo, ņemot vērā to, ka darbs tiek veikts sabiedrības interesēs, arī sabiedrības viedoklis šādā gadījumā ir svarīgs.

¹⁰⁸ Alternatives to prison. Pieejams: http://rethinking.org.uk/informed/pdf/alternatives_to_prison.pdf [aplūkots 2014.gada 3.aprīlī]

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 244.lpp.

¹¹¹ Criminal Justice Act 2003. Pieejam: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents> [aplūkots 2014.gada 3.aprīlī]

¹¹² Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 245.lpp.

¹¹³ Community sentences. Pieejams: <https://www.gov.uk/community-sentences/community-payback> [aplūkots 2014.gada 3.aprīlī]

¹¹⁴ Community payback. Pieejams: <https://www.gov.uk/community-sentences/community-payback> [aplūkots 2014.gada 3.aprīlī]

Krievijā mums pazīstamo piespiedu darbu dēvē par obligātajiem darbiem. Obligātos darbus likumdevējs uzskata par bargāku sodu, nekā naudas sods un aizliegums veikt noteiktas darbības, bet par ne tik bargu sodu, kā labošanas darbi, brīvības atņemšana un spaidu darbi.¹¹⁵ Obligāto darbu pirmsākumi Krievijā meklējami laikā, kad 1996.gada 24.maijā tika pieņemts un 1997.gada 1.janvārī stājās spēkā Krievijas Federācijas Kriminālkodekss.¹¹⁶ Šī likuma 49.panta pirmā daļa noteica, ka obligātos darbus notiesātais veic no darba vai mācībām brīvajā laikā bez atlīdzības, šie darbi ir sabiedrībai derīgi un veicamos darbus nosaka vietējā pašvaldība. Kā piemēru veicamajiem darbiem var minēt preču kraušanas darbus, ielu un citu teritoriju uzkopšanu, ceļu attīrīšanu no ledus, publisko apstādījumu apkopšanu un citus darbus.¹¹⁷ Panta otrā daļa paredz, ka obligātos darbus nosaka no 60 līdz 240 stundām. Trešā daļa nosaka, ka ļaunprātīgas izvairīšanās gadījumā obligātos darbus aizstāj ar brīvības atņemšanu vai arestu. Laiks, ko notiesātais nostrādājis, veicot obligātos darbus, ieskaitāms, nosakot brīvības atņemšanas soda vai aresta ilgumu, astoņas obligāto darbu stundas rēķinot kā vienu brīvības atņemšanas vai aresta dienu. Ceturtā daļa paredz izņēmumus obligāto darbu piemērošanā, nosakot, ka ar obligātajiem darbiem nevar sodīt I un II grupas invalīdus, grūtnieces un sievietes ar bērniem līdz 8 gadu vecumam, sievietes, kas sasniegušas 50 gadu vecumu, vīriešus, kas sasnieguši 60 gadu vecumu un karavīrus, kas dien armijā pēc iesaukuma.

Lai arī jau 1996.gada likumā tika paredzēts šāds regulējums, šī soda veida ieviešana tika atlikta divreiz – sākumā līdz 2001.gadam, bet pēc tam – līdz 2004.gadam. Tam bija divi iemesli. Pirmkārt, sākotnēji tika paredzēts, ka darba devējam ir pienākums pārskaitīt līdzekļus vietējā budžetā par to, ka notiesātais tā labā veic darbu – līdz ar to darba devēji nevēlējās nodarbināt notiesātos. 2003.gadā šo normu no likuma izslēdza, kā rezultātā obligātie darbi kļuva par darbu bez atlīdzības gan notiesātajiem, gan darba devējiem. Otrkārt, tā kā padomju Kriminālkodeksos šāda soda veida nebija, soda izpildes institūcijām – kriminālsodu izpildes inspekcijām – nebija pieredzes šā soda izpildē.¹¹⁸ Lai pārvarētu šos šķēršļus, no 2000. – 2001.gadam trīs Krievijas reģionos tika veikts eksperiments, kura rezultāti bija diezgan labi un ļāva uzsākt obligāto darbu piemērošanu praksē. 2004.gadā Krievijā beidzot sāka piemērot

¹¹⁵ Уткин В.А. Альтернативные санкции в России: состояние, проблемы и перспективы. Москва: Penal Reform International, 2013, с.28. Pieejams: http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/09/Альтернативные-санкции_РУС_макет.pdf [aplūkots 2014.gada 4.aprīlī]

¹¹⁶ Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_43266/ [aplūkots 2014.gada 4.aprīlī]

¹¹⁷ Радченко В.И., Михлина А.С. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Санкт-Петербург: Питер Пресс, 2008, с.84.

¹¹⁸ Уткин В.А. Альтернативные санкции в России: состояние, проблемы и перспективы. Москва: Penal Reform International, 2013, с.29. Pieejams: http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/09/Альтернативные-санкции_РУС_макет.pdf [aplūkots 2014.gada 4.aprīlī]

obligātos darbus un šobrīd šis sods praksē tiek piemērots diezgan aktīvi.¹¹⁹ Īsi pirms obligāto darbu spēkā stāšanās, ar 2003.gada 8.decembra likumu¹²⁰ tika izdarīti grozījumi Kriminālkodeksa 49.pantā. Panta pirmā daļa tika grozīta, nosakot, ka gan obligātos darbus, gan arī objektus, kuros šie darbi jāveic, nosaka vietējā pašvaldība pēc saskaņošanas ar kriminālsodu izpildes inspekciju. Ceturtā daļa tika izteikta jaunā redakcijā, nosakot, ka obligātos darbus nevar piemērot personām, kas ir I grupas invalīdi, grūtniecēm, sievietēm, kurām ir bērni līdz 3 gadu vecumam. Šajā redakcijā arī precizēts, kādiem karavīriem nepiemēro obligātos darbus.

Krievijas Federācijas Kriminālsodu izpildes kodeksa¹²¹ 27.panta otrajā daļā noteikts, ka obligātos darbus nedrīkst veikt ilgāk par četrām stundām brīvdienās un dienās, kad notiesātais nestrādā, nemācās, nav dienestā. Darba dienās obligātos darbus nevar veikt ilgāk par divām stundām pēc pamatdarba, mācībām vai dienesta, bet ar notiesātā piekrišanu – ne ilgāk, kā četras stundas. Nedēļā minimālais obligāto darba stundu skaits, kas jānostrādā, ir 12 stundas. Kā redzams, šajā ziņā Latvijas un Krievijas Federācijas regulējums lielākoties sakrīt. Atšķirība ir darba izpildē no darba un mācībām brīvajās dienās, kur Latvijas likums nosaka, ka šādās dienās notiesāto var nodarbināt līdz pat 8 stundām.

Šī kodeksa 30.pants nosaka, ka par ļaunprātīgu izvairīšanos no obligātajiem darbiem uzskata:

- 1) ja mēneša laikā vairāk kā divas reizes notiesātais bez attaisnojuma nav veicis obligātos darbus;
- 2) ja mēneša laikā vairāk kā divas reizes pārkāpta darba disciplīna;
- 3) ja notiesātais slēpjas, lai izvairītos no obligātajiem darbiem.

Pēdējie grozījumi attiecībā uz obligātajiem darbiem tika izdarīti ar 2011.gada 7.decembra likumu¹²², ar kuru tika grozītas 49.panta otrā un trešā daļa. Grozījumi panta otrajā daļā paredzēja būtiskas izmaiņas maksimāli piemērojamā obligāto darbu stundu apjomā, nosakot, ka maksimālais piemērojamo stundu skaits, notiesājot ar obligātajiem darbiem, ir 480 stundas. Kā redzams, maksimālā robeža tika palielināta veselas divas reizes. Trešā daļa tika grozīta, nosakot, ka ļaunprātīgas izvairīšanās no obligātajiem darbiem gadījumā, obligātos darbus aizstāj ar spaidu darbiem vai brīvības atņemšanu. Laiks, ko notiesātais

¹¹⁹ Уткин В.А. Альтернативные санкции в России: состояние, проблемы и перспективы. Москва: Penal Reform International, 2013, с.29. Pieejams: http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/09/Альтернативные-санкции_РУС_макет.pdf [aplūkots 2014.gada 4.aprīlī]

¹²⁰ Федеральный закон о внесении изменений и дополнений в Уголовный Кодекс Российской Федерации. Pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_122992/#p27 [aplūkots 2014.gada 4.aprīlī]

¹²¹ Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.consultant.ru/popular/uikrf/> [aplūkots 2014.gada 5.aprīlī]

¹²² Федеральный закон о внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и отдельные законодательные акты Российской Федерации. Pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_156591/#p44 [aplūkots 2014.gada 5.aprīlī]

nostrādājis, veicot obligātos darbus, ieskaitāms, nosakot spaidu darbu vai brīvības atņemšanas ilgumu, astoņas obligāto darbu stundas rēķinot kā vienu spaidu darbu vai brīvības atņemšanas dienu.

Lietuvas Republikas Kriminālkodekss¹²³ (turpmāk - Kriminālkodekss), kas pieņemts 2000.gada 26.septembrī un ir spēkā no 2003.gada 1.janvāra, paredz soda veidu – publiskie darbi.¹²⁴ Kriminālkodeksa 46.pantā noteikts, ka publiskos darbus piemēro tiesa tikai kodeksa Sevišķajā daļā paredzētajos gadījumos. Arī Lietuvā, lai piemērotu publiskos darbus, nepieciešama notiesātās personas piekrišana. Publiskos darbus nosaka no viena mēneša līdz vienam gadam. Notiesātajam tiesas noteiktajā termiņā jāveic sabiedrībai derīgi darbi bez atlīdzības, nostrādājot 10 līdz 40 stundas mēnesī. Desmit stundu minimālā robeža mēnesī ir ļoti maza, ņemot vērā Latvijas regulējumu, kas nosaka, ka nedēļā jānostrādā ne mazāk kā 12 stundas.

Lai arī gadījumi, kad var piemērot publiskos darbus, norādīti kodeksa Sevišķajā daļā, tas, cik stundas var notiesātajam piemērot, sankcijās netiek noteikts. Stundu skaitu nosaka tiesa, piemērojot sodu. Publiskos darbus var piemērot līdz 480 stundām, ja izdarīts noziegums, bet par kriminālpārkāpumu – līdz 240 stundām (46.panta trešais punkts). Soda apjoma diferenciacija, atkarībā no pārkāpuma smaguma, vērtējama pozitīvi. Darba autore jau iepriekš norādījusi, ka šādu regulējumu vajag ieviest arī Latvijā, lai vienveidotu praksi soda piemērošanas apjomā par vienāda smaguma noziedzīgiem nodarījumiem. Nosakot robežas, cik stundas piespiedu darba var piemērot par kriminālpārkāpumu, mazāk smagu noziegumu un smagu noziegumu, varētu izvairīties no situācijām, kad, piemēram, par kriminālpārkāpumu piemēro lielāku piespiedu darba stundu skaitu, nekā par mazāk smagu noziegumu.

Ja notiesātais objektīvu iemeslu dēļ nevar veikt publiskos darbus, tiesa var aizstāt šādus darbus pret naudas iemaksu fondā priekš noziegumos cietušajiem. Savukārt, ja attaisnojošu iemeslu dēļ tiesas noteiktajā termiņā netiek veikti notiesātajam piemērotie publiskie darbi, tiesa var pagarināt publisko darbu veikšanas termiņu, kamēr notiesātais nostrādās tam piespriestās publisko darbu stundas.

Ja notiesātais izvairās no publisko darbu izpildīšanas, soda izpildes institūcija brīdina notiesāto par iespējamām sekām. Ja notiesātais arī pēc brīdinājuma izvairās no publisko darbu izpildes, pēc soda izpildes instances ziņojuma tiesa var aizstāt publiskos darbus ar naudas sodu vai arestu.

¹²³ Уголовный кодекс Литовской Республики. Pieejams: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z794_33.html
[aplūkots 2014.gada 6.aprīlī]

¹²⁴ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 255.lpp.

Baltkrievijas Republikas Kriminālkodeksa¹²⁵ (turpmāk - Kriminālkodekss) 48.pantā sabiedriskie darbi paredzēti kā pamatsods, panta trešajā daļā ietverot norādi, ka sabiedriskos darbus var piemērot arī kā papildsodu. Sabiedriskajiem darbiem Kriminālkodeksā atvēlēts 49.pants. Tajā noteikts, ka sabiedriskie darbi ir darbi, ko notiesātais veic bez atlīdzības sabiedrības labā un veicamos darbus nosaka iestādes, kas piemēro sabiedriskos darbus.

Sabiedriskos darbus piemēro uz laiku no 60 līdz 240 stundām. Notiesātie, kas mācās vai strādā pastāvīgu darbu, dienā sabiedriskos darbus var veikt ne ilgāk par četrām stundām no mācībām vai pamatdarba brīvajā laikā. Notiesātie, kas nemācās vai nestrādā pastāvīgu darbu, dienā sabiedriskos darbus var veikt ilgāk par 4 stundām, bet ne ilgāk par 8 stundām dienā. Pēc tiesas ieskata, sabiedriskos darbus var piemērot kā papildsodu naudas sodam vai aizliegumam ieņemt noteiktus amatus vai veikt noteiktas darbības.

Kriminālkodeksa 48.panta ceturtajā daļā uzskaitīts to personu loks, kurām nevar piemērot sabiedriskos darbus, un šādas personas ir:

- 1) personas, kas nav sasniegušas 16 gadu vecumu;
- 2) sievietes vecumā virs 55 gadiem un vīrieši vecumā virs 60 gadiem;
- 3) grūtnieces;
- 4) personas, kas atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā;
- 5) I un II grupas invalīdi;
- 6) karavīri;
- 7) ārvalstu pilsoņi un personas, kas pastāvīgi nedzīvo Baltkrievijas Republikā un kurām nav pilsonība;
- 8) personas ar aktīvu tuberkulozi.

Kā norādīts iepriekš darbā, šāda uzskaitījuma esamība ir vērtējama pozitīvi. Atgriežoties pie Latvijas regulējuma, Krimināllikumā esošā norāde uz darbnespējīgām personām ir ļoti neskaidra un konkrēts darbnespējīgo personu uzskaitījums, kurām nevar piemērot piespiedu darbu, atvieglotu tā piemērošanu praksē. Darba autore piekrīt Mg.iur. A.Reigases viedoklim, ka pensijas vecuma personu iekļaušana to personu skaitā, kam nevar piemērot sabiedriskos darbus (kā tas ir Baltkrievijas Republikas Kriminālkodeksā) ir nepārdomāta, jo darbs sabiedrības labā nav saistāms ar noteikta vecuma sasniegšanu, bet gan spēju veikt konkrēto sabiedriskā darba veidu.¹²⁶

¹²⁵ Уголовный кодекс Республики Беларусь. Pieejams: <http://mvd.gov.by/main.aspx?guid=101163> [aplūkots 2014.gada 7.aprīlī]

¹²⁶ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 265.lpp.

Sabiedrisko darbu izpildi Baltkrievijā regulē Baltkrievijas Republikas Kriminālsodu izpildes kodekss¹²⁷. Saskaņā ar šī kodeksa 24.pantu, atvaļinājumi pamatdarbā vai brīvlaiki mācību gadā neaptur sabiedrisko darbu izpildi. Taču, ir apstākļi, kas ļauj apturēt sabiedrisko darbu izpildi:

- 1) ja notiesātajam piešķirts atvaļinājums saistībā ar izglītību;
- 2) piešķirts atvaļinājums sakarā ar Černobiļas atomelektrostacijas katastrofu;
- 3) sakarā ar svarīgiem personīgiem vai ģimenes apstākļiem.

Sabiedriskie darbi jāturpina veikt pēc šo atvaļinājumu un apstākļu izbeigšanās.

Sabiedrisko darbu veikšanas ilgums brīvdienās un dienās, kad notiesātais nemācās vai nestrādā pamatdarbā, nedrīkst pārsniegt četras stundas. Darba dienās un mācību dienās – ne vairāk kā divas stundas pirms vai pēc darba vai mācībām, bet pēc notiesātā lūguma – ne vairāk kā četras stundas. Notiesātie, kas nemācās un nestrādā, sabiedriskos darbus var veikt ilgāk par četrām, bet ne ilgāk par astoņām stundām dienā, ja notiesātais tam piekrīt. Nedēļā jāizcieš vismaz 12 sabiedrisko darbu stundas.

Nepilngadīgām personām sabiedrisko darbu veikšanas ilgums nevar pārsniegt trīs stundas dienā, kad notiesātais nemācās vai nestrādā, bet dienās, kad notiesātais strādā vai mācās – divas stundas, bet ne vairāk kā trīs dienas nedēļā.

Par sabiedrisko darbu veikšanas kārtības un noteikumu pārkāpumiem uzskatāmi šādi gadījumi:

- 1) sabiedrisko darbu neveikšana bez svarīga iemesla;
- 2) atteikšanās veikt notiesātajam piespiesto konkrēto sabiedrisko darbu veidu;
- 3) cits darba disciplīnas pārkāpums sabiedrisko darbu izpildes laikā;
- 4) neierašanās kriminālsodu izpildes inspekcijā bez svarīga iemesla.

Par iepriekšminētajiem pārkāpumiem notiesātajam izsaka oficiālu brīdinājumu par kriminālatbildību par ļaunprātīgu izvairīšanos no sabiedrisko darbu izpildes.

Uzskatāms, ka ļaunprātīgi izvairās tāds notiesātais, kurš:

- 1) noteiktā soda izciešanas laikā vairāk kā divas reizes pēc oficiāla brīdinājuma saņemšanas bez svarīga iemesla nav ieradies veikt sabiedriskos darbus;
- 2) noteiktā soda izciešanas laikā vairāk kā divas reizes pēc oficiāla brīdinājuma saņemšanas veicis citus darba disciplīnas pārkāpumus;
- 3) slēpjas, lai izvairītos no soda izciešanas.

Aplūkojot citu valstu regulējumu, darba autore secina, ka lielākoties valstu likumos normas ir ļoti līdzīgas, protams, ar atsevišķām niansēm. Līdzību var skaidrot ar to, ka valstis

¹²⁷ Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь. Pieejams: <http://mvd.gov.by/main.aspx?guid=133833> [aplūkots 2014.gada 8.aprīlī]

cenšas humanizēt savas sodu sistēmas un savstarpēji unificēt tiesību normas. Pēc darba autores domām, valstis, kas ieviesušas piespiedu darbu (sabiedriskos darbus) savās sodu sistēmās, ir ieguvējas, jo piespiedu darbs gadu gaitā sevi pierādījis kā efektīvu soda veidu un attaisnojis sevi kā alternatīvu ar brīvības atņemšanu saistītiem sodiem. Salīdzinot Latvijā esošo piespiedu darba institūtu ar piespiedu darbu citās valstīs, darba autore secina, ka Latvijā piespiedu darbs ieviests veiksmīgi, taču atsevišķos jautājumos, kas norādīti iepriekš darbā, būtu jāņem vērā arī citu valstu pieredze.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā darba autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Krimināllikuma 40.pants papildināms ar jaunu divi prim daļu šādā redakcijā:
Piespiedu darbs nav piemērojams personām, kas izdarījušas sevišķi smagu noziegumu.
2. Analizējot tiesu praksi un piespiedu darbu ārvalstīs, darba autore secina, ka Krimināllikuma 40.panta pirmās daļas otrais teikums papildināms, norādot, ka piespiedu darbu kā pamatsodu nosaka uz laiku no 40-99 stundām par kriminālpārkāpumu, no 100-199 stundām par mazāk smagu noziegumu un no 200-280 stundām par smagu noziegumu.
3. Tiesai un prokuroram, piemērojot piespiedu darbu, mutvārdos jāinformē notiesātais vai persona, kurai piespiedu darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, par piespiedu darba būtību.
4. Personām, kas jau agrāk notiesātas ar piespiedu darbu, jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas gadījumā būtu jāizvērtē, vai nav lietderīgi piemērot citu soda veidu.
5. Krimināllikuma 40.panta otrā daļa jāprecizē, norādot, ka piespiedu darbu nevar piemērot:
 - 1) I un II grupas invalīdiem;
 - 2) grūtniecēm divas nedēļas pirms dzemdībām un sievietēm divas nedēļas pēc dzemdībām;
 - 3) grūtniecēm un sievietēm pēcdzemdību periodā līdz vienam gadam, bet, ja sieviete baro bērnu ar krūti, - visā barošanas laikā un ja ir saņemts ārsta atzinums.
6. Krimināllikuma 40.panta otrā daļa jāpapildina ar norādi, ka tiesa prasa notiesātā piekrišanu piespiedu darba piemērošanai, ja:
 - 1) notiesātais ir III grupas invalīds;
 - 2) notiesātā persona ir grūtniece un nav saņemts ārsta atzinums;
 - 3) notiesātais ir persona, kas sasniegusi pensijas vecumu;Tiesa var prasīt notiesātā piekrišanu piespiedu darba piemērošanai arī citos gadījumos, kad uzskata to par nepieciešamu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. Ģenerālprokurora J.Maizīša pārskati par prokuratūras darbu no 2006.-2008.gadam. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/public/30230.html> [aplūkots 2014.gada 26.februārī]
2. Ieslodzījuma vietu pārvalde. Gada publiskie pārskati. Pieejams: <http://www.ievp.gov.lv/> [aplūkots 2014.gada 2.martā]
3. Kamenska A. Par piespiedu sabiedrisko darbu kā sodu Latvijā. Jurista Vārds, 2000. 25.maijs, nr.21 (174). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/7013-par-piespiedu-sabiedrisko-darbu-ka-sodu-latvija/> [aplūkots 2014.gada 21.janvārī]
4. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski – praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007.
5. Liholaja V. Latvijas Universitātes žurnāls Nr.3. Juridiskā zinātne. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012. Pieejams: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juristu-zurnals_3.pdf [aplūkots 2014.gada 7.maijā]
6. Piespiedu darba mērķa grupas izpēte. Rezultātu pārskats. Rīga: Factum, 2006. Pieejams: www.probacija.lv/page.php?id=53 [aplūkots 2014.gada 26.martā]
7. Preses konference: 5 gadi kriminālsodam – piespiedu darbs–Valsts probācijas dienesta praksē. Pieejams: http://www.vsacriga.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=141:preses-konference-5-gadi-kriminlsodam-&catid=48:prese-mediji&Itemid=55 [aplūkots 2014.gada 10.martā]
8. Prozumenta A. Noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Jurista Vārds, 2009. 5.maijs, nr. 18 (561). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/191260-noziedziga-nodarijuma-raksturs-un-raditais-kaitejums/> [aplūkots 2014.gada 22.martā]
9. Reģistrētais bezdarba līmenis valstī. Pieejams: <http://www.nva.gov.lv/index.php/index.php?cid=6#bezdarbs> [aplūkots 2014.gada 2.aprīlī]
10. Reigase A. Kriminālsoda – piespiedu darba – saturs un mērķis. Jurista Vārds, 2008. 9.septembris nr.34 (539). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=180601> [aplūkots 2014.gada 3.februārī]
11. Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010.
12. Reitere V. Par piespiedu darbu kā ieslodzījuma alternatīvu. Jurista Vārds, 2001. 2.oktobris, nr.29 (222). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=54297> [aplūkots 2014.gada 6.martā]

13. Sabiedriskās politikas centrs Providus. Kriminālsoda – piespiedu darbs – realizēšana Latvijas teritorijā. [b.v.]; [b.i.], 2004. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_darba_realizacija_latvija.doc [aplūkots 2014.gada 19.janvārī]
14. Valsts probācijas dienesta publiskie pārskati no 2006.-2012.gadam. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=58> [aplūkots 2014.gada 7.maijā]
15. Valsts probācijas dienests. Piespiedu darbs. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=37> [aplūkots 2014.gada 27.janvārī]
16. Valsts probācijas dienests. Vēsture. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=12> [aplūkots 2014.gada 18.janvārī]
17. Zahars V. Cilvēki cietumā pārvēršas par zvēriem. [b.v.], [b.i.], 2012. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/75182-vitolds-zahars-cilveki-cietuma-parversas-par-zveriem.htm> [aplūkots 2014.gada 3.martā]
18. Zahars V. Notiesātie – tauta tautā. Kriminālsodu izpildes problēmas. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005.
19. Zavackis A., Zīverte L., Ļuļe Z. Probācijas klientu viedoklis par uzraudzības un piespiedu darba izpildes organizēšanu Valsts probācijas dienestā. Pētījuma ziņojums. Rīga: [b.i.], 2011. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/peet_nodala_klientu_viedokli_gala_zinojums_2011.docx [aplūkots 2014.gada 1.martā]
20. Žabko O., Izāks Dz., Kāpiņa L., Lūse D., Medne I., Mihejeva V. Piespiedu darba nozīme sociālās atstumtības mazināšanā. Rīga: Factum, 2007. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/piespiedu_20darba_20nozime.pdf [aplūkots 2014.gada 23.martā]
21. Alternatives to prison. Pieejams: http://rethinking.org.uk/informed/pdf/alternatives_to_prison.pdf [aplūkots 2014.gada 3.aprīlī]
22. Community payback. Pieejams: <https://www.gov.uk/community-sentences/community-payback> [aplūkots 2014.gada 3.aprīlī]
23. Community sentences. Pieejams: <https://www.gov.uk/community-sentences/community-payback> [aplūkots 2014.gada 3.aprīlī]
24. Handbook on strategies to reduce overcrowding in prisons. New York: United Nations, 2013. Pieejams: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Overcrowding_in_prisons_Ebook.pdf [aplūkots 2014.gada 2.martā]
25. Klaus John F., United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Rome, London: UNICRI, 1998. Pieejams: http://www.unicri.it/services/library_documentation/publications/unicri_series/Probation_handbook.pdf [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]

26. Making law and policy that work. London: Penal Reform International, 2010.
Pieejams: <http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/05/making-law-2013-v3.pdf> [aplūkots 2014.gada 2.martā]
27. Walmsley R. World prison population list. London: [b.i.], [b.g.]. Pieejams: http://prisonstudies.org/sites/prisonstudies.org/files/resources/downloads/wppl_10.pdf [aplūkots 2014.gada 9.martā]
28. Карпец И. И. Индивидуализация наказания в Советском уголовном праве. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1961.
29. Качаева Т. А., Подройкина И. А., Улезько С. И. Система наказаний в уголовном праве России и зарубежных стран. Москва: Юрлитинформ, 2008.
30. Радченко В.И., Михлина А.С. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Санкт-Петербург: Питер Пресс, 2008.
31. Уткин В.А. Альтернативные санкции в России: состояние, проблемы и перспективы. Москва: Penal Reform International, 2013. Pieejams: http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/09/Альтернативные-санкции_РУС_макет.pdf [aplūkots 2014.gada 4.aprīlī]

Normatīvie akti

1. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> [aplūkots 2014.gada 2.februārī]
2. Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm> [aplūkots 2014.gada 2.februārī]
3. Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of Ministers to the member States. On the European Rules. On Community sanctions and measures. Pieejams: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=574882&SecMode=1&DocId=605174&Usage=2> [aplūkots 2014.gada 1.martā]
4. 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Rīga: [b.i.], 1932.
5. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=57980> [aplūkots 2014.gada 2.februārī]
6. Latvijas Sodu izpildes kodekss: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=90218> [aplūkots 2014.gada 5.februārī]
7. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. Rīga: Avots, 1984.

8. Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991.gada 29.augusta lēmums Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68772> [aplūkots 2014.gada 10.maijā]
9. Latvijas kriminālkodekss: LR likums. Rīga: [b.i.], 1992.
10. Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=88966> [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]
11. Par piespiedu darba izpildes organizēšanu Rīgā. Rīgas domes 2000.gada 21.novembra lēmums. Nr.9070. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2000. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/index.php?menu=doc&id=13203> [aplūkots 2014.gada 23.janvārī]
12. Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=26019> [aplūkots 2014.gada 7.februārī]
13. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=61914> [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]
14. Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68489> [aplūkots 2014.gada 5.februārī]
15. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=68048> [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]
16. Valsts probācijas dienesta likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=82551> [aplūkots 2014.gada 23.martā]
17. Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]
18. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=108357> [aplūkots 2014.gada 16.janvārī]
19. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=117827> [aplūkots 2014.gada 29.janvārī]
20. Par Piespiedu darba konvenciju. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=132859> [aplūkots 2014.gada 2.februārī]
21. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=194069> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]
22. Ministru Kabineta 2010.gada 9.februāra noteikumi Nr.119. Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=205060#p12&pd=1> [aplūkots 2014.gada 7.februārī]

23. Invaliditātes likums: LR likums. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=211494>
[aplūkots 2014.gada 28.februārī]
24. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=253698> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]
25. Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas 1926.gada Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940.
26. Powers of Criminal Courts Act. Pieejams: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/62/pdfs/ukpga_19730062_en.pdf [aplūkots 2014.gada 2.aprīlī]
27. Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_43266/ [aplūkots 2014.gada 4.aprīlī]
28. Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.consultant.ru/popular/uikrf/> [aplūkots 2014.gada 5.aprīlī]
29. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Pieejams: <http://mvd.gov.by/main.aspx?guid=101163> [aplūkots 2014.gada 7.aprīlī]
30. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь. Pieejams: <http://mvd.gov.by/main.aspx?guid=133833> [aplūkots 2014.gada 8.aprīlī]
31. Уголовный кодекс Литовской Республики. Pieejams: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z794_33.html [aplūkots 2014.gada 6.aprīlī]
32. Criminal Justice Act 2003. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents> [aplūkots 2014.gada 3.aprīlī]
33. Федеральный закон о внесении изменений и дополнений в Уголовный Кодекс Российской Федерации. Pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_122992/#p27 [aplūkots 2014.gada 4.aprīlī]
34. Федеральный закон о внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и отдельные законодательные акты Российской Федерации. Pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_156591/#p44 [aplūkots 2014.gada 5.aprīlī]

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 8.novembra lēmums lietā SKK-J-571/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department2/2007/kd08112007.doc> [aplūkots 2014.gada 28.februārī]
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 18.jūnija lēmums lietā SKK-314/2012. Pieejams: <http://www.l2d.lv/v.php?i=10308> [aplūkots 2014.gada 6.maijā]

3. Cēsu rajona tiesas 2013.gada 9.septembra spriedums lietā Nr. 11400034213. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/117087.pdf> [aplūkots 2014.gada 16.martā]
4. Liepājas tiesas 2014.gada 11.februāra spriedums lietā Nr. 11261014314. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/147901.pdf> [aplūkots 2014.gada 16.martā]
5. Liepājas tiesas 2014.gada 11.februāra spriedums lietā Nr. 11261010814. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/147896.pdf> [aplūkots 2014.gada 21.martā]
6. Liepājas tiesas 2014.gada 12.februāra spriedums lietā Nr. 11261122313. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148711.pdf> [aplūkots 2014.gada 4.martā]
7. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2014.gada 12.februāra spriedums lietā Nr. 11091072013. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148907.pdf> [aplūkots 2014.gada 23.martā]
8. Rīgas rajona tiesas 2014.gada 12.februāra spriedums lietā Nr. 11520079213. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148905.pdf> [aplūkots 2014.gada 16.martā]
9. Jēkabpils rajona tiesas 2014.gada 13.februāra spriedums lietā Nr.11210077613. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148318.pdf> [aplūkots 2014.gada 4.martā]
10. Tukuma rajona tiesas 2014.gada 13.februāra spriedums lietā Nr.11390069113. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148321.pdf> [aplūkots 2014.gada 21.martā]
11. Madonas rajona tiesas 2014.gada 14.februāra spriedums lietā Nr. 11300045213. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148503.pdf> [aplūkots 2014.gada 16.martā]
12. Saldus rajona tiesas 2014.gada 17.februāra spriedums lietā Nr. 11360050013. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148929.pdf> [aplūkots 2014.gada 22.martā]
13. Ventspils tiesas 2014.gada 18.februāra spriedums lietā Nr. 11151064412. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/149168.pdf> [aplūkots 2014.gada 22.martā]
14. Jelgavas tiesas 2014.gada 19.februāra spriedums lietā Nr. 11221206612. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/150605.pdf> [aplūkots 2014.gada 21.martā]

15. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014.gada 21.februāra spriedums lietā Nr.11089016514. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/150416.pdf> [aplūkots 2014.gada 21.martā]
16. Gulbenes rajona tiesas 2014.gada 19.marta spriedums lietā Nr.11170008514. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/153035.pdf> [aplūkots 2014.gada 9.maijā]
17. Valmieras rajona tiesas 2014.gada 27.marta spriedums lietā Nr. 11130076013. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/154455.pdf> [aplūkots 2014.gada 9.maijā]
18. Statistikas dati par Latvijas Republikas Prokuratūras darbu no 2009.-2013.gadam. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/public/30231.html> [aplūkots 2014.gada 7.maijā]
19. Tiesu administrācija. Statistikas dati par notiesāto personu skaitu no 2004.-2012.gadam. Pieejams: http://www.ta.gov.lv/lv/statistika_un_petijumi_29/statistikas_dati_58/kriminallietas_245 [aplūkots 2014.gada 12.martā]
20. Tiesu administrācija. Statistikas pārskats par notiesāto personu skaitu 2012.gadā. Pieejams: http://www.ta.gov.lv/UserFiles/1392121787_Noties%C4%81to%20personu%20skaits%202012.gad%C4%81.pdf [aplūkots 2014.gada 12.martā]

Bakalaura darbs „Kriminālsods – piespiedu darbs” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Elīna Bogdane

Rekomendēju/ nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Lekt., Mg.iur. Evija Vīnkalna

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____, protokola Nr. _____,

vērtējums _____ (_____)

Komisijas sekretāre: _____